

N:o 7.

Ank. till Riksd. Kansli den 26 Jan. 1874, kl. 2 e. m.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, om antagande af en författning angående förändrade bestämmelser i afseende å behandlingen och fullföljden af vissa mål; Gifven Stockholms Slott den 31 December 1873.

Under erinran hurusom i fråga om den så kallade administrativa domsrätten Kongl. Maj:t redan i skrifvelse den 21 Maj 1819 uttryckt den åsigt, att densamma genom rättsfrågors hänvisning till allmänna domstolar, såvidt möjligt, borde försvinna, och att genom Kongl. förordningarne af den 17 April 1828 äfvensom genom några senare Kongl. Maj:ts förfoganden denna grundsats också gjort sig gällande till förminskning af denna domsrätts fordom vidsträckt område, har Riksdagen i underdånig skrifvelse den 15 Maj 1868 vidare anfört, bland annat, att Riksdagen likväl ansåge, att åtskilligt ännu återstode att göra till vinnande af den enkelhet och reda i förvaltning och rättsskipning, som det fullständiga genomförandet af denna grundsats borde åstadkomma, i hvilket afseende Riksdagen trots sig finna:

att af de så kallade besvärsmål, hvilka ännu af förvaltningen handläggas, en icke obetydlig del kunde såsom rena rättsfrågor anses, i det de väcktes och utfördes dels enskilde rättssökande emellan, dels emellan enskilde, å ena sidan, och kronan såsom privaträttsligt subjekt, å den andra, och dertill afgjordes efter grunder, hvilka icke tilläte användandet af någon annan måttstock än den formela rättens; samt

att vissa af dessa besvärsmål deremot voro af den art, att de, å ena sidan, måste bedömas efter samhällsintressets fordringar och derföre visserligen icke kunde såsom rättsfrågor betraktas och behandlas, men, å andra sidan, ock syntes beröra den enskildes rätt och derföre för sin tillbörliga handläggning i yttersta

instansen fordrade sådan borgen för kontinuitet i grundsatsers tillämpning samt för domares juridiska utbildning, som man endast hos en verklig domstolsmyndighet egde att förutsätta, hvarförutom den vigt, dessa besvärsmål hade för förvaltningen sjelf icke stode i rätt förhållande till det arbete och det ansvar, med hvilket de öfverhopade Konungen i Stats-Rådet.

På grund häraf anhöll Riksdagen det Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida af de mål, hvilka nu afgöras af administrativ ortmyndighet och genom besvär kunna fullföljas antingen hos Rikets kollegier eller andra förvaltande centrala embetsverk samt vidare hos Kongl. Maj:t i Stats-Rådet eller ock omedelbart hos Kongl. Maj:t, sådana, som kunna till rättsfrågor hänföras, må öfverlemnas till behandling af allmän domstol, samt sådana, som äro af både judiciel och administrativ natur och hvilka fortfarande ansågos böra af administrativ ortmyndighet i första hand upptagas, likväl må i sista instansen af Kongl. Maj:t i Dess Högsta Domstol afgöras.

Efter det i anledning häraf Kammar-kollegium och Kammar-rätten hvar för sig erhållit nådig befallning att afgifva underdånigt utlåtande, huruvida bland de mål, som från dessa embetsverk fullföljas till Kongl. Maj:t i Stats-Rådet, några kunde anses böra antingen helt och hållet öfverlemnas till behandling af domstol eller ock endast i sista instansen handläggas af juridisk myndighet, samt underdåniga yttranden i ämnet från Kammar-kollegium och Kammar-rätten inkommit, har ett förslag till författning i den af Riksdagen angifna syftning blifvit utarbetadt och jemväl af Högsta Domstolen granskadt; hvarefter, med anledning af förekomna anmärkningar, några mindre ändringar i förslaget egt rum.

Med afseende å vigten och omfattningen af detta förslag, äfvensom å de betänkligheter, som emot detsamma inom Högsta Domstolen blifvit framställda; samt enär genom förslagets antagande ej allenast de allmänna domstolarnes kompetens skulle komma att utsträckas till en icke obetydlig del af sådana mål, hvilka hittills i administrativ väg behandlats, utan äfven förändrade bestämmelser komma att meddelas angående handläggningen af vissa frågor, grundande sig i författningar, i hvilkas stiftande Riksdagen deltagit, har Kongl. Maj:t ansett Riksdagen böra beredas tillfälle att i ämnet sig yttra; och vill Kongl. Maj:t alltså, på grund af den för sådant fall i § 89 Regeringsformen meddelade bestämmelse, med öfverlemnande af Stats-Rådets och Högsta Domstolens protokoll i frågan, härigenom föreslå Riksdagen att antaga följande förslag till

*Förordning angående förändrade bestämmelser i afseende å
behandlingen och fullföljden af vissa mål.*

Med ändring af hittills gällande föreskrifter angående här nedan i denna författning omförmälte måls behandling och fullföljd, varder förordnad som följer:

§ 1.

Nedan uppräknade mål komma, med upphörande af den beslutanderätt deri, som hittills dels Våre Befallningshafvande dels Våre och Rikets Kammar-kollegium eller Kammar-rätt tillkommit, att hädanefter af de allmänna domstolarne upptagas och handläggas, nemligen *twister*:

1:o) huruvida besittningsrätt till krononybyggen är förverkad eller eljest bör upphöra samt om nyttjanderätt till kronoskär, stränder och holmar, som af Oss blifvit till fiskes idkande upplätne;

2:o) om beståndet och rätta tydningen af sådana tillståndsbref eller förordnanden, genom hvilka någon Oss och Kronan tillhörig eller eljest af publik egenskap varande fast egendom eller rättighet kommit under enskildt begagnande;

3:o) angående åtnjutande af de rättigheter, som i afseende å de till militära, civil- eller ecklesiastik-staterne eller ad pios usus anslagne hemmans disponerande och besittning kunna vederbörande vara förunnade;

4:o) om beståndet af tillförene skedda odlingar å de till menigheter upplätne krono-, lands- och härads-allmänningar;

5:o) emellan församling eller enskilde hennes medlemmar, samt församlingens presterskap, kyrkobetjening eller folkskolelärare om, huru och till hvad belopp de sednares löningsrättigheter skola enligt lag, fastställda löneregleringar eller särskilda öfverenskommelser utgöras;

6:o) om tydning och tillämpning af gällande bestämmelser rörande barnmorskors och andre af kommuner aflönade personers löneförmåner;

7:o) emellan Oss och Kronan, å ena, samt allmänna inrättningar eller enskilda, å andra sidan, eller emellan dylika inrättningar och enskilda inbördes, angående de i Jordebokens kronokolumn upptagne hemmans och lägenheters egenskap af boställe, bohemman, kyrkohemman, hospitals- eller barnhushemman och dylikt, samt om orätt begagnade säteri-, rå- och rörs-, insockne- och öfrige frälse-friheter derå;

8:o) emellan innevånare i stad om rättighet till den åt staden donerade jord;

9:o) om jus patronatus i Skåne, Halland, Blekinge och Bohus län eger rum samt om större eller mindre del af kronans tionde må patronrättigheten åtfölja;

10:o) om stubbe- och röjselrätt å hemman och lägenheter;

11:o) om skyldighet att utgöra hamn-, bro-, väg-, färj-, eller andra den allmänna rörelsen, enligt fastställda taxor, ålagda afgifter;

12:o) emellan kronans ordinarie uppbördsmän och dem, hvilka under desses uppbördsmänns ansvar haft befattning med allmänna medels indrifning, angående redovisning för dessa;

13:o) angående försummadt fullgörande af sådana skyldigheter, som uti privilegier blifvit städer, societeter, bolag eller enskilde personer ålagde i afseende å någon af Oss eller Riksdagen dem förlänad inkomst eller rättighet; samt

14:o) sådana stridigheter emellan Göta kanalbolag å ena sidan och bolagets direktion eller Staten å den andra, som i nädiga brefvet den 1 Februari 1836 afses.

Med undantag af de under N:o 9 omnämnde tvister angående jus patronatus, hvilka, i likhet med hvad angående andra sådana tvister är stadgad, skola tillhöra vederbörande Hofrätts handläggning, komma öfriga i denna § omförmälte mål att af första allmänna domstol å landet eller i stad upptagas, der de ej, till följd af sin beskaffenhet, i exekutiv väg behandlas.

§ 2.

Den, som icke åtnöjes med beslut, hvilket i fråga om åbo- och besittningsrätt till Hvitfeldtska stipendii-inrättningens hemman och lägenheter blifvit af kuratorerne för samma inrättning meddeladt, eger, för rättelses vinnande, att sist inom trettio dagar efter det han af beslutet erhöi del, sitt anspråk hos Vårt och Rikets Kammar-kollegium genom besvär fullfölja.

§ 3.

Framställes hos något af Våre och Rikets kollegier eller annan förvaltningsmyndighet anspråk på aktoratsarvode eller anmärkningsprocent af allmänna medel eller rese- och traktamentsersättning, men anspråket eller någon del deraf finnes icke vara af den ostridiga beskaffenhet att kunna omedelbart bifallas, skall, derest den sökande inom 60 dagar efter derom erhållen underrättelse sådant yrkar, anspråket, i hvad det ej blifvit godkänt, till Vår och Rikets Kammar-rätts afgörande öfverlemnas; och böra för sådant ändamål handlingarne dit insändas.

§ 4.

Der vid behandling hos något af Våre och Rikets kollegier eller annan förvaltande myndighet af sådan afskrifningsfråga, som i § 1 af Förordningen den 11 December 1830 omförmäles, anledning förekommer att förlusten tillskyndats genom uraktlåten tillsyn, uteblifne anmärkningar vid inkomne räkenskaper eller annat felaktigt förfarande af någon tjänsteman, skall, ändå att felet ej anses af den svårare beskaffenhet, som i § 3 af nämnda författning afses, målet, på sätt der sägs, till Vår och Rikets Kammar-rätts handläggning öfverlemnas

§ 5.

Öfver de beslut, som af Vårt och Rikets Kammar-kollegium meddelas i tvister om företräde till skatteköp eller till stadgad äbo- och besittningsrätt till hemman eller lägenheter; så ock öfver Vår och Rikets Kammar-rätts beslut dels i de uti 5 § af instruktionen för nämnde embetsverk den 15 Oktober 1831 omförmälte mål, hvilka hittills fått hos Oss i vederbörande Stats-departement fullföljas och icke genom § 1 här ofvan eller annat stadgande blifvit från Kammar-rättens domsrätt undantagne, sådana afskrifnings- och afkortningsmål, i hvilka fråga ej är om felaktigt förfarande af någon embets- eller tjänsteman, härunder likväl ej inbegripne; dels i frågor om aktorats- eller anmärkningsprocent samt resc- och traktamentsersättning; dels ock i mål, som angå anmärkningar vid Stockholms förmyndarekammars räkenskaper, skola underdåniga besvär, då sådana ifrågakomma, hädanefter anföras hos Oss i Vår Justitie-revisions-expedition, under iakttagande af den tid och de öfrige föreskrifter, som för beslutens öfverklagande nu gälla.

§ 6.

De i denna förordning meddelade bestämmelser skola ega tillämpning å alla der omförmälte mål, som efter den anhängiggöras, samt i fråga om de ärenden, hvilka i 2, 3, 4 och 5 §§ afses, jemväl å sådana, hvilka vid sagde tid äro beroende på pröfning, de i 2 § nämnde af kuratorerne för Hvitfeldtska stipendii-inrättningen, de i 3 och 4 §§ omförmälte af vederbörande Kollegium eller förvaltningsmyndighet och de, som i 5 § afses, af Kammar-kollegium eller Kammar-rätten.

De till detta ärende hörande handlingar skola tillhandahållas det Utskott, till hvars handläggning detsamma varder af Riksdagen öfverlemnadt, och förblifver Kongl. Maj:t Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Axel Adlercreutz.

*Utdrag af Protokollet öfver Justitie-departements-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen uti Stats-Rådet å Stockholms Slott
den 16 September 1873,*

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Björnstjerna*,
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre *Leijonhufvud*,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre *Alströmer*,
Weidenhielm.

T. f. Chefen för Justitie-departementet, Statsrådet *Berg* anmälde i underdånighet, att sedan Riksdagen i underdånig skrifvelse den 15 Maj 1868 på anförde grunder anhållit, bland annat, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida af de mål, hvilka nu afgöras af administrativ ortmyndighet och genom besvär kunna fullföljas antingen hos Rikets Kollegier eller andra förvaltande centrala embetsverk samt vidare hos Kongl. Maj:t i Stats-Rådet eller ock omedelbart hos Kongl. Maj:t, sådana, som kunna till rättsfrågor hänföras, må öfverlemnas till behandling af allmän domstol, och sådana, som äro af både judiciel och administrativ natur och hvilka fortfarande anses böra af administrativ ortmyndighet i första hand upptagas, likväl må i sista instansen af Kongl. Maj:t i Dess Högsta Domstol afgöras; samt Kongl. Maj:t, i anledning häraf dels medelst nådiga remisser den 4 Juli 1868, som af Finansdepartementet expedierats, anbefallt Kammar-kollegium och Kammar-

rätten att hvar för sig afgifva underdånigt utlåtande, huruvida bland de mål, som från nyssnämnde embetsverk fullföljas till Kongl. Maj:t genom Finans-departementet, några kunde anses böra antingen helt och hållet öfverlemnas till behandling af domstol, eller ock endast i sista instansen handläggas af juridisk myndighet, dels ock, uppå Justitie-departementets underdåniga föredragning, den 23 Oktober 1868 meddelat Kammarrätten nådig befallning att vid besvarandet af förberörda remiss jemväl afgifva yttrande i fråga om sådana mål, som från Kammarrätten fullföljas till Kongl. Maj:t genom annat departement, än Finans-departementet, samt vidare, efter underdånig anmälan af Civil-departementet, den 30 i nyssnämnda månad i nåder gifvit Kammar-kollegium likartad befallning; så hade, till åtljudnad häraf, underdånigt utlåtande och förslag i ämnet blifvit afgifvet af Kammar-kollegium den 8 Januari 1869 och af Kammarrätten den 4 Oktober samma år; hvarpå, efter gemensam beredning inom Justitie-departementet och de öfriga departement, till hvilka mål af ofvannämnda beskaffenhet fullföljas, blifvit utarbetadt ett så lydande författningsförslag:

Förordning angående förändrade bestämmelser i afseende å behandlingen och fullföljden af vissa hittills i administrativ väg handlagda mål.

Med ändring af hittills gällande föreskrifter angående här nedan i denna författning omförmälde måls behandling och fullföljd, varder förordnad, som följer:

§ 1.

Nedan uppräknade mål komma, med upphörande af den beslutande-rätt deri, som hittills dels Våre Befallningshafvande och dels Våre och Rikets Kammar-kollegium eller Kammarrätt tillkommit, att hädanefter af de allmänna domstolarne upptagas och handläggas, nemligen *tvister*:

1:o huruvida besittningsrätt till krononybyggen är förverkad eller eljest bör upplåta samt om nyttjanderätt till kronoskär, stränder och holmar, som af Oss blifvit till fiskes idkande upplåtne;

2:o om beståndet och rätta tydningen af sådana tillståndsbrief eller förordnanden, genom hvilka någon Oss och Kronan tillhörig eller eljest af publik egenskap varande fast egendom eller rättighet kommit under enskildt begagnande;

3:o angående åtnjutande af de rättigheter, som i afseende å de till militär-, civil- eller ecklesiastikstaterua eller ad pios usus anslagne hemmans disponerande och besittning kunna vara vederbörande förunnade;

4:o om beståndet af tillförene skedda odlingar å de till menigheter upplåtne krono-, lauds- och härads-allmänningar;

5:o) emellan församling eller enskilde hennes medlemmar samt församlingens presterskap, kyrkobetjening eller folkskolelärare om, huru och till hvad belopp de seuares löningsrättigheter skola enligt lag, fastställda lönerogleringar eller särskilda öfverenskommelser, utgöras;

6:o) om tydning och tillämpning af gällande bestämmelser rörande barnmorskors och andra af kommuner aflönade personers löneförmåner;

7:o) emellan Oss och Kronan, å ena, samt allmänna inrättningar eller enskilda, å andra sidan, eller emellan dylika inrättningar och enskilda inbördes, angående de i jordebokens kronokolumn upptagne hemmans och lägenheters egenskap af boställe, bohemman, kyrkohemman, hospitals- eller barnhushemman och dylikt, samt om orätt begagnade säteri-, rå- och rörs-, insockne- och öfrige frälsefriheter derå;

8:o) emellan innevånare i stad om rättighet till den åt staden donerade jord;

9:o) om jus patronatus i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän eger rum samt om större eller mindre del af Kronans tionde må patronrättigheten åtfölja;

10:o) om stubbe- och röjselrätt å hemman och lägenheter;

11:o) om skyldighet att utgöra hamn-, bro-, väg-, färj- eller andra den allmänna rörelsen, enligt fastställda taxor, ålagda afgifter;

12:o) emellan Kronans ordinarie uppbördsmän och dem, hvilka under dessas uppbördsmanansvar haft befattning med allmänna medels indrifning, angående redovisning för dessa;

13:o) angående försumadt fullgörande af sådana skyldigheter, som uti privilegier blifvit städer, societeter, bolag eller enskilde personer ålagda i afseende å någon af Oss eller Riksdagen dem förlänad inkomst eller rättighet; samt

14:o) sådana stridigheter emellan Göta kanalbolag, å ena sidan, och bolagets direktion eller Staten, å den andra, som i nådiga brefvet den 31 Februari 1836 afses.

Med undantag af de under N:o 9 omnämnde tvister angående jus patronatus, hvilka, i likhet med hvad angående andra sådane tvister är stadgadt, skola tillhöra vederbörande Hofrätts handläggning, komma öfriga i denna § omförmälde mål att af första allmänna domstol å landet eller i stad upptagas, der de ej, till följd af sin beskaffenhet, i exsekutiv väg behandlas.

§ 2.

Den, som icke åtnöjes med beslut, hvilket i fråga om åbo och besittningsrätt till Hvitfeldtska stipendii-inrättningens hemman och lägen-

heter blifvit af kuratorerne för samma inrättning meddeladt, eger, för rättelses vinnande, att sist inom trettio dagar, efter det han af beslutet erhöill del, sitt anspråk hos Vårt och Rikets Kammar-kollegium genom besvär fullfölja.

§ 3.

Franställes hos något af Våre och Rikets Kollegier, eller annan förvaltningsmyndighet, anspråk på aktoratsarvode eller anmärkningsprocent af allmänna medel, eller på rese- och traktamentsersättning; men anspråket eller någon del deraf finnes icke vara af den ostridiga beskaffenhet att kunna omedelbart bifallas, skall, derest den sökande inom 60 dagar efter derom erhållen underrättelse sådant yrkar, anspråket, i hvad det ej blifvit godkänt, till Vår och Rikets Kammarrätts afgörande öfverlemnas; och böra för sådant ändamål handlingarna dit insändas.

§ 4.

Der vid behandling hos något af Våre och Rikets Kollegier, eller annan förvaltande myndighet, af sådan afskrifningsfråga, som i § 1 af förordningen den 11 December 1830 omförmäles, anledning förekommer att förlusten tillskyndats genom uraktlåten tillsyn, uteblifna anmärkningar vid inkomna räkenskaper, eller annat felaktigt förfarande af någon tjänsteman, skall, ändå att felet ej anses af den svårare beskaffenhet, som i § 3 af nämnda författning afses, målet, på sätt der sägs, till Vår och Rikets Kammarrätts handläggning öfverlemnas.

§ 5.

Öfver de beslut, som af Vårt och Rikets Kammar-kollegium meddelas i tvister om företräde till skatteköp, eller till stadgad åbo- och besittningsrätt till hemman eller lägenheter; så ock öfver Vår och Rikets Kammarrätts beslut dels i de uti 5 § af instruktionen för nämnda embetsverk den 15 Oktober 1831 omförmälde mål, hvilka hittills fått hos Oss i vederbörande Stats-departement fullföljas och icke genom § 1 här ofvan, eller annat stadgande, blifvit från Kammarrättens domsrätt undantagne; dels i frågor om aktorats- eller anmärkningsprocent samt rese- och traktamentsersättning; dels ock i mål, som angå anmärkningar vid Stockholms Förmyndarekammarers räkenskaper, skola underdåniga besvär, då sådane ifrågakomma, hädanefter anföras hos Oss i vår Justitie-revi-

sions-expedition, under iakttagande af den tid och de öfriga föreskrifter, som för beslutens öfverklagande nu gälla.

§ 6.

De i denna förordning meddelade bestämmelser skola ega tillämpning å alla der omförmälde mål, som efter den ^{anhängig-} göras, samt i fråga om de ärenden, hvilka i 2, 3, 4 och 5 §§ afses, jemväl å sådane, hvilka vid sagde tid äro beroende på pröfning, de i 2 § nämnda af kuratorerna för Hvitfeldtska stipendii-inrättningen, de i 3 och 4 §§ omförmälde af vederbörande Kollegium eller förvaltningsmyndighet och de, som i 5 § afses, af Kammar-kollegium eller Kammar-rätten.

Uppå Stats-Rådets hemställen behagade Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att genom note ur protokollet skulle utlåtande öfver berörda förslag infördras från Högsta Domstolen, som i sammanhang dermed borde yttra sig, huruvida, derest en författning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslaget blefve utfärdad, någon förändring i Kongl. Stadgan den 23 Oktober 1860 angående Högsta Domstolens tjenstgöring på två afdelningar kunde i följd deraf anses vara af behovet påkallad.

Ex protocollo
C. J. Björkman.

Utdrag af särskildt protokoll öfver ett Lagärende, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta Domstol den 4 December 1873.

Första Rummet.

Närvarande:

Justitieråden: *Södergren,*
Cramér,
Friherre Leuhusen,
Carleson,
Naumann,
Rabe,
Huss.

Till följd af Högsta Domstolens beslut den 22 sistlidne Oktober, vid föredragning af Kongl. Maj:ts den 16 förutgångne September meddelade nådiga remiss, hvarigenom Kongl. Maj:t äskat Högsta Domstolens utlåtande öfver ett samma dag inför Kongl. Maj:t i Statsrådet anmaldt förslag till Förordning angående förändrade bestämmelser i afseende å behandlingen och fullföljden af vissa hittills i administrativ väg handlagda mål; hvarjemte Kongl. Maj:t i nåder förordnat, att, i sammanhang härmed, Högsta Domstolen borde yttra sig, huruvida, derest en författning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det remitterade förslaget blefve utfärdad, någon förändring i Kongl. Stadgan den 23 Oktober 1860 angående Högsta Domstolens tjenstgöring på två afdelningar kunde i följd deraf anses vara af behofvet påkallad; hade handlingarne i detta ärende emellan Högsta Domstolens ofvanbemälde ledamöter till närmare granskning cirkulerat; och företogs nu ärendet till slutlig behandling; varande det remitterade lagförslaget af denna lydelse:

Vid den föreslagna *Förordningens titel* fann Högsta Domstolen sig böra hemställa, om de i 1 § 14 punkten omförmälde »stridigheter emellan Göta kanalbolag, å ena sidan, och bolagets direktion eller Staten, å den andra,» rätteligen kunna hänföras under benämningen af »hittills i administrativ väg handlagde mål», då Kongl. Brevet den 1 Februari 1836, hvarigenom förordnades, att sådana tvister skulle af Kammarrätten i första rummet upptagas och afdömas, icke syntes antyda annan egenskap hos Kammarrätten, än den af *domstol*, hvilken denna embetsmyndighet i många fall ostridigt eger, och sådant desto mindre, då samma Kongl. Bref tillika bestämde, att klagan öfver Kammarrättens beslut i berörde tvister skulle hos Högsta Domstolen fullföljas.

Vid 1 § 1—11 punkterna.

Högsta Domstolens fleste ledamöter, Justitieråden *Södergren, Cramér, Friherre Leuhusen* och *Carleson*, funno sig böra afstyrka förslaget i dessa elfva första punkter af 1 §; förenande sig Justitieråden i följande, af Justitierådet *Carleson* nu afgifna anförande:

»Då förslaget går ut på att till allmän domstol öfverflytta afgörandet af en mängd hittills af administrationen ensam behandlade tvister om tillämpningen af sådana lagar och föreskrifter, som ordna förvaltningsmyndigheternas verksamhet, framställer sig ovilkorligen till besvarande frågan om hvad till statsförvaltningen egentligen hör. Theoretiskt låter sig tilläfventyrs denna fråga, liksom otaliga andra, besvaras på flerehandas sätt; och den långvariga vetenskapliga striden i ämnet är ännu långt ifrån afslutad, emedan den administrationstheori, som i ena landet synes hafva öfvervunnit allt motstånd, är i ett annat föremål för de häftigaste anfall; men då statsorganismer aldrig uppväxa på rent theoretisk grund, och då vid skärskådandet af utbildade statsförfattningar under de mest olika styrelsesätt det visar sig, att i allmänhet begreppet statsförvaltning, i inskränkt och egentlig mening, har i andra länder, i England, så väl som i Preussen, i Frankrike, Belgien och Danmark, så väl som från uråldriga tider här i Sverige, blifvit så fattadt, att dertill såsom nödvändigt attribut hänföres, i mer eller mindre vidsträckt omfattning, afgörandet af stridigheter eller tvister om rätta tillämpningen af lagar och föreskrifter af förenämnda beskaffenhet, torde tills vidare få såsom visst antagas åtminstone det, att en domsrätt i berörde hänseende verkligen tillhör administrationen, för hvilken det icke rimligen får tänkas vara likgiltigt huru de till utförande af dess syften och uppfyllande af dess behof gifna lagar varda för sådant ändamål tillämpade;

och synes således denna domsrätts öfverflyttande till allmänna domaremakten vara liktydigt med den sistnämndes indragande i den egentliga statsförvaltningen eller liktydigt med förvaltningsmyndighetens stympning eller splittring. Utan att förneka det principiellt oriktiga och olämpliga i slikt förfarande, ja! till och med under uttryckligt erkännande af principen, att förvaltningsmyndigheten och domaremakten böra vara åtskiljda, har lagstiftningen på hvarjehanda skäl, förnämligast förmenandet att rättstvisters slitande alltid måste tillhöra allmän domstol, tid efter annan hänskjutit dit än en, än en annan art ärenden af likartad beskaffenhet med en del af de nu ifrågakvarande, i hvilka frågan om enskild rätt eller skyldighet är ingen annan, än frågan huru en till administrationen hörande författning bör tillämpas för att rätteligen uppfylla sitt ändamål, som är just administration. Närvarande förslag afser ett jättesteg på denna väg, i stället att den logiska konsekvensen af berörde princip fordrar insläendet af en motsatt väg, eller att till domstolarne förlagde ärenden af nyssnämnde art d. v. s. administrativt-judiciela mål öfverlåtas uteslutande åt de administrativa myndigheterna. För omsorgen om enskild rätt och behovet af administrationens förenkling har näppe-ligen tillräcklig vikt blifvit fästad dervid, att den enskildes anspråk på grund af förvaltningens anordningar i statens intresse ej äro berättigade till mera afseende, än allas gemensamma eller hela samhällets anspråk, — att den enskilde icke någonsin kan ega en berättigad fordran, att en lag, som reglerar statsförvaltningen i någon af dess mångfaldiga, på hvarandra vaxelverkande delar, skall till hans förmån få en tillämpning, som strider mot denna lags verkliga ändamål, — samt att om statsförvaltningen invecklas och försvåras genom administrativa myndigheters befattning med rättstvister, kan den icke förenklas och lättas genom allmänna domstolarnes behandling af förvaltningsmål. Den senare anordningen är till och med i så måtto rent af fiendtlig mot en kraftig och ändamålsenlig administration, som skyndsamheten och enheten i dennas beslut och åtgärder derigenom minskas. Användandet i förvaltningsmål af den för allmänna rättssäkerheten betryggande rättegångsordningen måste nemligen alltid medföra en vid behandlingen af slika mål sällan nödig, oftast skadlig tidsutdrägt, hvars förkortande i den vidsträcktaste delen af riket, der domsagorna utgöras af flera tingslag, sannolikt icke är att snarligen emotse; och i fråga om uppfattningen af statsintressets kraf kan någon enhet i åsigt hos hundratals domstolar och domstolsafdelningar utan gemensamt föreningsband icke vara att förvänta. — Onekligen tillhör det allena de allmänna domstolarne att slita rättstvister, som äro

äro oberoende af annat statsintresse än rättstillståndets vidmakthållande, och oemotsagdt må lemnas, att jemväl tvister af hufvudsakligen privaträttslig natur kunna och böra från de administrativa myndigheterna skiljas; men alldeles motsatt är förhållandet med de tvister, som i vidsträcktare mån, än de nyss nämnde, beröra statens intressen; och sådane mål äro de som vanligen benämnas administrativt-judiciela, i hvilka, såsom Kamrarrätten anmärkt, måste tillses, om och i hvad mån de framställda anspråken kunna stå tillsammans med samhällsintressets fordringar. Den enskildes rätt är i dessa mål väsentligen beroende af det allmännas fördel, som statsförvaltningen förbehållit sig att pröfva, och afgörandet kan följaktligen icke utan äfventyr undandragas de administrativa myndigheterna. Har väl staten en gång blifvit i dessa mål genom deras hänskjutande till allmän domstol ställd såsom privaträttsligt subjekt mot den enskilde, men ett misstag sedermera skulle finnas vara härvid begånget, lär svårligen någon rättelse deri, någon återgång till frånträdde ursprungliga ordningen, kunna utan rättskränkning verkställas.

Af alla i förslaget 1 § uppräknade ärenden hafva allenast de i mom. 9, 10, 12, 13 och 14 omnämnde ansetts af de Kollegier, till hvilkas handläggning de hittills hört, vara af beskaffenhet att kunna utan olägenhet till de allmänna domstolarne hänskjutas. Då dertill kommer, att samma mening i fråga om de såsom tvistemål betecknade ärendena under mom. 3, 4, 5, 7 och 8 understödes af den åsigt 1859 års komité uttalat, samt denna komité jemväl funnit orådligt att till domstolarne öfverlemna ärendena under mom. 9 och 10; så och enär min praktiska detaljkunskap om dessa ärenden är högst obetydlig, och någon verklig utredning om lämpligheten och ändamålsenligheten af deras skiljande från administrationen icke förekommit, nödgas jag afstyrka bifall till förslaget 1 § i annat än hvad angår de under mom. 12, 13 och 14 omnämnda mål.»

Justitierådet *Södergren* gjorde, till vidare utveckling af sin redan tillkännagifna mening, ett så lydande anförande:

»I afseende på den förmenta nödvändigheten eller lämpligheten af de uppräknade ärendenas öfverflyttning från den administrativa pröfningsmakten till allmän domstol, är efter min tanke litet sagdt, men dock än mindre bevisadt genom begagnandet af de särdeles pregnanta, ytterst långt omfattande uttrycken »*rättsfrågor*» och »*tvister*». Med dem såsom slagord lærer man icke kunna uträtta mycket i detta lagstiftningsändes utredning. I bokstaflig mening är *rättsfråga* å bane hvarje gång någon, i hvad ämne som helst under beröring med annan person eller

med det allmännas intresse, påstår: *sådan är min rättighet* — eller: *sådan är icke min skyldighet*; och när motsatsen yrkas, har man genast en *tvist*. I samhällslifvets allmänna förhållanden betecknas vanligen med dessa någon sådan stridighet af den ena viljans uppträdande mot den andra, som fordrar att i någon form lösas genom den offentliga maktens myndighet, med hvars ord den ena af de stridiga viljorna måste vika för den andra, som får giltighet; och äfven då denna stridighet yppas emellan enskild man och staten, måste någon statens myndighet vara skiljedomare. Men icke är det någon naturlig nödvändighet att denna lösning genom offentliga maktens myndighet icke skall kunna ske annorlunda, än genom beslut af samma allmänna domstol, som dömer öfver mord och dråp, i arfs- och testamentstvister, konkurser och annat sådant. Andra vägar kunna ock i statsinrättningen finnas, att aflagstiftaren väljas efter stridigheternas olika föremål och arter, efter deras upphof i eller sammanhang med statsförvaltningens ärender, efter det mer eller mindre tvingande behovet för samhällets allmänna intresse af större bekvämlighet och skyndsamhet i stridigheternas afgörande, o. s. v. Endast efter allmänna theoretiska grunder, utan afseende på landets egendomliga förhållanden, lika lämplig för Norrbottens län i Sverige, som den kunde vara för Spaniens sydliga provinser, skulle en stadga om administrationen och om de deruti uppkommande stridiga frågors lämpliga afgörande väl icke kunna skrivas af världens djupaste tänkare. En visdom af annan art, än den allmänna rättsvetenskapen, måste i sådana värf vägleda statsmannen, som bildar samhällets inre ordning efter det praktiska behovet. Inom svenska statsinrättningen visa sig många sådana fall, der den enskilda viljan måste ställas under bestämning af en pröfvande och beslutande makt, som icke har en domstols namn och vanliga kännetecken, utan är statens styrelse eller dess underlydande administrativa myndighet, — sådant ända nedifrån mängden af sådana små händelser, som t. ex. den, att, då enskild man kommit sig före att tvärs öfver landsvägen uppstapla ett parti bjelkar och stenar, påstående sig ega sådan rättighet, närmaste kronobetjent är genom sin tjänst bemyndigad och pliktig att, utan förbidan af laga domstols pröfning af tvistefrågan om den förmenta rättigheten att hafva denna belamring å landsvägen qvarliggande, endast efter egen pröfning skyndsammast låta afrödja vägen och lemna den öppen åt vägfarande, — ända upp till den mera högtidliga uppenbarelsen af den administrativa myndighetens bestämmingsmakt för enskild mans angelägenheter, då t. ex. statsstyrelsen, Kongl. Maj:t, utan hinder af någon på den ostridigaste eganderätt grundad protest och utan tvistande vid domstol, med tillämning af expropriationslagen befaller egaren af det praktfullt inrättade

stora palatset med dess omgifvande park, att mot en penningesumma utbyta denna egendom, för ändamål af en jernvägs framledande deröfver, o. s. v. Sålunda finnas förhållanden, i hvilka den grundsats, man ofta får höra, med stark tonvigt på orden »rättsfrågor» — »tvister» — »lagar» o. s. v., förkunnas såsom rättsvetenskapens oeftergifliga fordran, den, att lagstiftande och lagskipande makt icke böra på ett och samma ställe vara förenade, stundom måste, i mån af ämnenas olika beskaffenhet, gifva vika för en i sin grund och sin syftning än mera tidig och ursprunglig, än mera omfattande princip, som i statsbildningen, från och med de första grundlinierna intill dess fullbordande, sätter det allmännas kraf, statens, högre än den enskildes intresse och låter detta sednare böjas under det förra. Och denna från sjelfva statsbegreppet utgående nödvändighet af det enskilda intressets fogsamhet efter det allmännas måste väl ock gälla i afseende på statsbildningens val af metoder för upprätthållande af allmänna ordningen i hvad af statslifvet rörer administrationens föremål, så att, om, i följd af befintliga förhållanden i det samhälle, hvarom fråga är, det befinnes för *staten nödigt, nyttigt eller lämpligt*, att de för administrationen inrättade embetsmyndigheter och i högsta instans Regeringen, men icke de för privaträttens ärender tillsatta allmänna domstolar, innehafva och utöfva makten att afgöra de stridiga frågor, som i administrationens ämnen uppkomma emellan den enskilde och staten eller emellan enskilde inbördes; så kan ett sådant anordnande i lagstiftningen för dessa ämnen, äfven då det betraktas och erkännes såsom undantag från den af rättsvetenskapens idkare uppställda regel om lagstiftande och lagskipande makternas åtskiljande, icke absolut ogillas och utdömas blott på den grund, att det är ett sådant undantag. Ingen lärer väl påstå, att någons i sjelfva menniskonaturen grundade rätt vore genom detta lagstiftningens konventionela ordnande förnärmad; och rättsvetenskapen — d. v. s. hvad den lärda verlden hitintills tänkt och sagt i detta stora ämne för menskliga tankens fortgående, aldrig afslutade forskningsarbete — torde icke böra anses hafva uppställt den anförda regeln såsom absolut, icke medgifvande möjligheten af något undantag; utan den är blott en maxim att följas så långt det kan ske utan att statsbildandet praktiskt misslyckas — något som väl icke för rättsvetenskapen vore önskligt. I hvarje särskild kontrovers af nu förevarande art lærer då sjelfva frågan vara den: är det för *staten* verkligen nödigt, nyttigt eller lämpligt, att administrations-väsendet just i den nu omtvistade punkten är sålunda ordnad? — Med det rätta svaret på denna fråga är ock frågan om *den enskildes* intresse, fattadt i dess sanna mening, afgjord.

Sådana fall kunna finnas, der den nu åberopade grundsatsen, som talar emot den administrativa myndighetens pröfningsmakt, synes i följd af det särskilda ämnets natur förlora än mera af sin förmenta allmängiltighet. I sådant afseende, och för att nu ställa betraktelsen närmast in på de särskilda föremålen för närvarande lagförslag, må det erinras, att staten, i förvaltningen af sin egendom, väl genom den ekonomiska lagstiftningen beviljat möjlighet för enskilda personer att vinna besittning af krononybyggen, af kronoskärs, stränders och holmars nyttjande till fiskes idkande, af skatteköp eller åbobesittning af kronohemman och lägenheter, o. s. v., samt för dessa förmånens bibehållande och i afseende på företräde till dem emellan enskilde stadgat vissa regler, om hvilkas tillämpning stridigheter kunna uppstå, de der efter uttryckens allmännaste betydelse kunna få benämning af »rättsfrågor» och »tvister», *men kronan gjort allt detta under sådana lagar, enligt hvilka kronan icke tillåtit, att dessa tvister, vare sig emellan den enskilde och kronan eller emellan enskilde inbördes, få dragas under allmän domstol, utan förordnat, att de måste komma att bero på administrativ myndighets pröfning.* Hvad kunde här rättsvetenskapen med sin sats om lagstiftande och lagskipande makternas oförenlighet i en hand hafva att invända? Det vore ju icke klander mot någon öfverträdelse af rättsvetenskapens omförmälda grundregel, utan blott för denna vetenskap främmande klander mot *en begagnad method i statshushållningen, med hvilken staten stannat utanför privaträttens område.* Då nemligen i dessa ämnen det icke lärers blindt få antagas, att kronan skulle hafva öfver sin egendom genom den ekonomiska lagstiftningen så förfogat samt angående vilkoren och reglorna för de beviljade förmånernas vinnande och bibehållande gifvit *sådana* stadganden, som de nu befintliga, derest lösningen af inträffande stridigheter skolat frängå den administrativa makten och hänskjutas till en frändensamma alldeles afskiljd myndighet, domaremakten: så vill det synas mig klart, att, i frågan om den föreslagna förändringen till denna sednare ordning, *hvarigenom sådana tvister skulle ledas in på privaträttens område,* ofvananförda theorem ingalunda har att ovillkorligt, så att icke något annat än satsens allmängiltighet skulle komma under betraktande, fordra sådant erkännande, att kronan skall ställa sig såsom »*privaträttsligt subjekt*» inför domstol mot den enskilde och låta de nu anmärkta ekonomiska reglornas tillämpning blifva beroende af annan myndighet; utan lärers efter min tanke denna fråga om ny bestämning af forum för dylika tvister böra, såsom angående en del af sjelfva lagstiftningen i de ämnen, från hvilka dessa tvister skulle utgå, fordra bedömande af *åt-gärdens lämplighet för kronans intresse,* med hänsigt till hvarje sär-
skildt

ämnes inre beskaffenhet och dess yttre förhållanden i samband med eller inflytelse på de allmänna intressen statsförvaltningen har att vårda, äfvensom till frågan, om de för dessa ämnen gifna författningar, beräknade för tillämpning af administrativ myndighet, äro i det skick de borde ega för tillämpning hos domstolarne. Så långt tror jag det vara nödigt att jemka de allmänna åsikter, som i denna lagstiftningsfråga blifvit yttrade i det af Lagkomitén samt de särskilda komitéerna för styrelseverkens reglerande och till ekonomiska författningarnes öfverseende den 6 April 1820 gemensamt afgifna underdåniga betänkande. Sådan jemkning gjordes ock af Kongl. Maj:t den 17 April 1828, då författningar angående upphörande af styrelseverkens domsrätt i vissa mål meddelades, efter hvilken lagstiftning, som skedde på grund af den mest omfattande utredning af alla till det stora ämnet hörande delar, det nu väckta lagförslag är att betrakta såsom bemödande till efterskörd på ett förut sorgfälligt afmejdadt fält: en omständighet, som redan i och för sig manar till synnerlig betänksamhet om hvad som rätteligen må vara att från sin gamla invanda grund upprycka och bortflytta. Ett ytterligare stöd för min här ofvan uttalade åsigt tror jag mig finna uti hvad Riksdagen i dess underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t den 15 Maj 1868 framställt derom, att »af de så kallade besvärsmål, hvilka ännu »af förvaltningen handläggas, men kunna såsom rättsfrågor anses, i det »de väckas och utföras dels enskilde rättssökande emellan, dels emellan »enskilde, å ena sidan, och kronan såsom privaträttsligt subjekt, å den »andra, *vissa mål äro af den art, att de, å ena sidan, måste bedömas »efter samhällsintressets fordringar och derföre visserligen icke kunna såsom »rättsfrågor betraktas och behandlas, men, å andra sidan, ock synas beröra »den enskildes rätt*»; i afseende å hvilka mål, dem Riksdagen fann *»böra af administrativ ortmyndighet i första hand upptagas*», Riksdagen ansåg ny bestämning af högsta instans erfordras. Denna Riksdagens skrifvelse, åberopad såsom anledning till förevarande lagförslag, upptager icke någon klassifikation af de administrativa besvärsmålen och utesluter således icke möjligheten af ett antagande, att just de i de elfva första punkterna af 1 § i lagförslaget onförmälda mål kunde vara att räkna till dem, som *böra af administrativ ortmyndighet i första hand upptagas*. I denna ovisshet bör jag heldre afstyrka, än tillstyrka den föreslagna rubbnin-gen af den gamla bepröfvade ordningen, särdeles då icke blifvit ådaga-lagdt, att af denna ordning följt någon olägenhet, som genom ifråga-varande ärendens öfverflyttning till allmänna domstolarne kunde und-rikas, utan fastheldre det synes mig att befara, att mången gång, sär-deles inom de vidsträckta Norrländska provinserna, der ännu mycket

står under en af lagstiftningen angående rikets allmänna hushållning beroende utveckling, olägenhet eller skada kunde uppstå af sådana ärendens långsammare behandling hos mera sällan sammanträdande allmänna domstolar. Endast för erkännande af en abstrakt doktrin, som icke befattar sig med erfarenhetens lärdomar om nytta eller skada af det förut ordnade och bepröfvade, kan jag icke tillstyrka lagarnes förändring. Det synes mig nemligen icke ens vara att påräkna, att antalet af de till statsförvaltningen hörande tjänstemän skulle i följd af förslaget antagande kunna förminskas. Till sådant ändamål lærer lagförslaget icke vara nog omfattande.»

Justitierådet *Naumann* yttrade: »Det är bekant huruledes, i slutet af förra och början af innevarande århundrade, den fransyska eller måhända rättare den napoleonska regeringspolitiken förändrade förut befintliga domstolar för s. k. förvaltningstvister (*affaires contentieuses*) på det sätt, att Prefektur-råden skulle fungera i orterna och »*Conseil d'Etat*» vara högste domstol för dessa mål, samt huruledes, med det samma, begreppet *administrative-justice* (hvilket i vår svenska lagstiftning redan finnes antydt i 10 kap. 26 § Rättegångsbalken) kom till vidare utveckling. Myndigheter, den statsstyrelsen hade i sina händer, sattes att döma öfver förvaltningens egna beslut, äfven der den enskildes välförvärfvade rättigheter uppenbart voro kränkta; allt sökte man hänföra under det mycket sväfvande begreppet »*salus publica*», och den enskildes rätt måste träda i bakgrunden. Man fick en justice, som såg det *rätta* endast med ena ögat, men vände det andra åt annat håll.

Snart blefvo dessa, af en förvärd teori om statsmaktens delning härflutna institutioner föremål för allvarsamt skärskådande, särdeles då man ville inympa dem på andra länder. Stora svårigheter mötte vid försöken att bereda administrativ-justicen en fast grund på vetenskapens område, öfvertygad som hvarje bildad och tänkande menniska var, att hvad som saknar en vetenskaplig grundval kan icke heller i lifvet göra sig gällande med någon *varaktig* och för samhället lyckobringande framgång.

Den långvariga striden, i hvilken å ömse sidor utmärkte vetenskaps- och statsmän hafva deltagit och hvilken alstrat en hel litteratur, har slutligen kommit till det, såsom mig synes, mera allmänt antagna resultat: att begreppet *administrative-justice* är snart sagdt ett otting, en hermaphrodit, som hvarken är lagskipning eller förvaltning just derföre, att den vill vara begge tillika. Det har blifvit allt mera erkänt, att man icke får förblanda *imperium* och *jurisdictio*, utan behörigen skilja mellan statsmaktens, af samhällsintresset bestämda, grundlagsenligt ut-

talade *vilja* och den af domstolarne skipade *rätt*. Härigenom har man visserligen icke velat uttrycka, att en skarp och ofelbar gräns kan genom en allmän bestämning uppdragas emellan förvaltningsmyndighets och domstols kompetens, helst hvarken begreppen »tvist» eller »rättighet» eller »ersättning» här kunna vara af någon afgörande inflytelse, enär dessa återfinnas likasåväl på det administrativa, som på det judiciela området. Men derom torde man dock hafva kommit till klarhet: att alla mål, der fråga är om straff för lagöfverträdelse, måste behandlas af domstolar, samt att domstolsverksamhet jemväl bör inträda så snart antingen enskilda parter emellan, eller ock emellan dem å ena samt staten såsom privaträttsenligt subjekt, å andra sidan, fråga är väckt om skydd för förnärmade rättigheter, dem parten anser sig hafva förvärfvat i den ordning, som statens vedertagna privaträttsliga normer stadga; och der således den afgörande myndigheten icke har att taga andra förhållanden i betraktande, än dem som röra det konkreta fallet, eller taga hänsyn till de *följder*, som genom frågans utgång kunna utveckla sig, — der denna myndighet icke har att inlåta sig på bedömandet af hvad som är *ändamålsenligt*, med *statens nytta* mera eller mindre öfverensstämmande, utan endast till hvad gällande lag och förordning förmår i fråga om det väckta rättsanspråket, samt sålunda skipa den stränga rätten, med iakttagande af de i detta afseende lagbestämde former.

Att från en sådan grundregel göra omotiverade undantag, flera eller färre, vore att återföra den gamla osäkerheten och vacklandet, vore att ånyo bygga huset på lösa sanden.

I England lærer riktigheten af förenämnda grundsats icke vara betviflad, utan densamma i sin fulla utsträckning tillämpas, under ett klart medvetande deraf, att till privat-rättigheternas väsende hör den berättigades *fria förfogande*, men ett sådant den enskildes förfogande är i den offentliga rätten uteslutet.

Det var ock hufvudsakligen den ofvanstående grundsatsen, om än icke med full klarhet och bestämdhet uttryckt, man i vårt land velat göra gällande genom Kongl. Förordningen den 27 April 1828 angående upphörande af styrelseverkens domsrätt i vissa mål. Man undvek dervid visligen att genom något *allmänt stadgande* bestämma gränsen emellan domstolarnes och förvaltningsmyndigheternas behörighet, i hvilken händelse man snart skulle blifvit nödsakad att påbjuda hvilken myndighet, som, i tvifvelaktiga fall, hade att afgöra kompetensfrågan, utan man föreskref i detalj hvilka tvistemål, som, efter att dittills hafva varit i administrativ väg behandlade, skulle till allmänna domstolarne öfverflyttas.

Derigenom befrämjades i väsentlig mån den berömliga afsigt, som Kongl. Maj:t redan år 1819 uttalat, att skilja administration från justice, helst »Kongl. Maj:t,» såsom orden lyda, »funnit den sammanblandning af de administrativa myndigheternas och domaremakts befattningar, hvilken uti åtskilliga lagar och förordningar ej funnes tillräckligt förekommen, utgöra väsentligaste hindret för ett kraftigt och verksamt skötande af de allmänna ärenden, som tillkomma de administrativa myndigheterna, och för ett noggrannt vårdande af enskild rätt och säkerhet genom lagarnes oväldiga skipande af en oberoende domaremakt.»

Ett ytterligare sådant frånskiljande är hvad som, bland annat, äsyftas i Riksdagens den 15 Maj 1868 aflättna underdåniga skrifvelse, hvilken föranlett det nu remitterade förslaget.

Vid den med statsbegreppets nuvarande utveckling öfverensstämmande och äfven för vårt lands särskilda förhållanden, efter min tanke, lämpliga förändring, hvilken således med rätta är å bane, torde likväl, såsom vid alla dylika, en nödig varsamhet vara att tillråda. Man kunde annars lätteligen inkomma på afvägar, hvarigenom å ena sidan domaremakts, å den andra styrande makts verksamhet skulle på ett betänkligt sätt blifva blottställd för att lida måhända obotliga skador.

Genom att åt domstolarne öfverlemna sådana mål, som icke fingo afgöras efter den stränga rättens fordringar, utan der domaren hade åt sig öfverlätet att, jemte öfvervägande af de skäl, hvilka på sjelfva tvistefrågan utöfvade inflytande, tillse om och i hvad mån de framställda anspråken »kunde stå tillsammans med samhällsintressets fordringar i allmänhet», blefve ett främmande element infördt i rättsskipningen, hvilket, så att säga, skulle kröka tungan på Themis' väg, så att den missvisade, — skulle framlocka ett konsiderationssystem, som efter hand kunde blifva förherrskande och gifva *rätten* till pris åt godtycket. Främmande länders historia visar oss exempel huruledes äfven en despotisk styrelse kan vilja, att ingen annan i staten må få göra orätt än hon sjelf, och att derföre i brottmål och rent civilrättsliga frågor lagskipningen får vara opartisk; men när hennes egna handlingar och tendenser skolat underkastas pröfning och afgörande af domaremakten, så har hon frestats att göra domstolarne i sådana länder dåliga för att kunna beherrska dem.

Detta om faran för domaremakten och för den rättssökande enskilde, ifall domstolarnes kompetens utvidgades utöfver deras ändamål.

I sitt afgifna underdåniga utlåtande synes Kamarrätten hafva behjertat denna fara, då den icke vågat tillstyrka de af Kamarrätten handlagda administrativa besvärsmåls dragande till Högsta Domstolens pröfning

pröfning under annat vilkor, än att en särskild afdelning tillsattes, — ett slags »Conseil d'Etat». En dylik auktoritet skulle dock blifva, icke en domstol, utan en afdelning af *regeringen*; — men en regering utan Konung, och en sådan styrelseform hörer, enligt våra svenska grundlagar, lyckligtvis icke till regeln.

Talesättet »*blandade besvarsmål*» innebär lika stor oklarhet som »*administrative-justice*», och den sämsta instansordningen vore tvifvelsutan den, att så benämnda mål behandlades först af förvaltande myndigheter såsom sådana, samt slutligen drogos under Högsta Domstolen, hvilken i denna händelse just komme att iklädas den dubbelnatur, om hvilken förut är taladt.

Hvad åter beträffar den högsta styrande myndigheten i staten, så är fara värdt, att om den, under ifvern för en i sig sjelf god förändring, sträckte denna ända derhän, att styrelsen minskade sin kompetens i sådana fall, der den (naturligtvis inom lagliga gränser) måste taga statsintresset i betraktande, — der ändamålsenlighet, allmän nytta och billighet måste hafva en röst och ingrediens såsom motiv för beslutet, skulle styrelsen tvifvelsutan sätta sin egen makt och värdighet på spel. För staten gagneligare vore det ovedersägligen att inom *regeringsområdet* bilda sådana institutioner, som voro egnade att underlätta rådgifvarne vid fullgörandet af deras pligt att bereda de möjligen i antal tillväxande regeringsärendena till underdånig föredragning inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet. Detta gäller företrädesvis om ett land med *vår* statsförfattning, der hela den maktpåliggande lagstiftning, som omfattar rikets allmänna hushållning, är lagd i Konungens händer.

Redan Montesquieu har yttrat, att styrande makten i staten icke bör *döma*, men med lika berättigande kan man säga, att domaremakten icke bör *regera*. Vill man onaturligt minska styrande maktens kompetens, så kunde inträffa hvad sagan vet att berätta om roddaren, hvilken tyckte årorerna vara för tunga och därför kastade dem begge i sjön.

Dessa alla förhållanden har jag bort för mig sjelf klargöra, för att motivera mitt utlåtande öfver det remitterade förslagens detaljer, och jag bör, med anledning deraf att 87 § Regeringsformen icke är, som vanligt, åberopad i den nådiga remissen, här tillägga, att derest en annan procedur, än den nuvarande, skulle påbjudas rörande flera eller färre administrativa besvarsmål, hvilka till domstolarne kommo att förflyttas, och *dessa kompetens således att utvidgas*, så stiftades, efter min tanka, genom ett sådant påbud en ny civillag, som alltså *till alla sina särskilda delar* erfordrade Riksdagens bifall, — om man än icke städse tillförene i dylika

händelser haft uppmärksamheten fäst på den ordning, som dervid enligt grundlagens återopade § är att iakttaga, särdeles i en längesedan förfluten tid, då de konstitutionella formerna visst icke alltid med noggrannhet observerades.

Med återopande af dessa i korthet utvecklade grunder, lemna jag förslagens § 1, med dess nu föredragna ellofva första momenter, utan anmärkning, helst de derutinnan afsedda tvister föras enskilda parter emellan, eller ock mellan dem, å ena, samt staten såsom kontrahent, upplåtare med vissa vilkor o. s. v., å andra sidan, och den afgörande myndigheten icke har att inlåta sig på bedömandet af hvad som är ändamålsenligt och statsnyttigt, utan endast på hvad gällande lag och förordning förmår i fråga om det anhängiggjorda rättsanspråket, samt alltså skipa den stränga rätten. Då jag sålunda tillstyrker dessa måls öfverflyttande till allmän domstols pröfning och afgörande, sker det i den förhoppning att våra häradsrätter i en snar framtid blifva förvandlade till kollegiala, i stället för enmansdomstolar, samt komma att, i de flesta provinser, sammanträda hvarje vecka å domsagens *enda* tingsställe, — en reform, den jag, på skäl som vid annat tillfälle blifvit af mig utvecklade, anser vara en bland de mest angelägna i vårt fädernesland.»

Justitieråden *Rabe* och *Huss* lemnade förslaget i dessa delar utan anmärkning.

1 §, 12, 13, 14 punkterna samt *afslutningen i denna §* lemnades af Högsta Domstolens flesta ledamöter utan anmärkning.

Justitierådet *Naumann* förklarade sig härvid icke hafva annat att anmärka, än dels att, enär jura patronatus i de eröfrade provinserna nästan uteslutande voro *real*a, med viss egendom förenade, utan afseende på egarnes *stånd*, anledning icke vidare torde förefinnas att vid tvister om dessa rättigheter förbigå *första* domstolsinstansen, ehvad så beskaffade egendommar voro i nämnda provinser eller i öfriga delar af riket belägna; samt dels att något ööfvervinnerligt hinder icke torde förefinnas mot förflyttande till allmän domstol jemväl af de i början af förslagens *femte* § omnämnda tvister beträffande företräde till skatteköp eller till stadgad äbo- och besittningsrätt till hemman och lägenheter; hvadan Justitierådet hemställde, att dessa mål måtte hädanefter komma att underkastas samma procedur, som de i förevarande första § omnämnda, med hvilka de, efter Justitierådets tanka, äro af alldeles enahanda natur.

2, 3 och 4 §§ lemnades af Högsta Domstolen utan anmärkning.

5 §.

Högsta Domstolens fleste ledamöter Justitieråden *Södergren*, *Cramér*, Friherre *Leuhusen* och *Carleson* afstyrkte förslaget i denna del på de grunder, hvilka Justitierådet *Carleson* framställt i ett härvid uppläst, så lydande anförande:

»Hvad angår § 5 kan jag för min del icke finna annat, än att den deruti uppställda regeln om de så kallade administrativt-judiciela målens hänskjutande i sista instansen till Högsta Domstolen är alldeles förkastlig.

Till största delen främmande för den egentliga statsförvaltningen och enligt Regeringsformens 17 § förordnade utan afseende på någon praktisk insigt i förvaltningen, skulle Högsta Domstolens ledamöter i yttersta hand pröfva beslut, som framgått ur en antagligen större sakkännedom, än deras egen. En sådan pröfning måste vara af ytterst ringa värde. Arbetande på afdelningar, hvilka genom grundlagens stadgande äro förhindrade att sammanträda till gemensamt afgörande af något ärende, skulle Högsta Domstolen upprätthålla den enhet, som är hufvudvilkoret för ordning och reda i statsförvaltningen? Det är en fordran af det omöjliga. — Uppmärksamhet förtjena ock konsekvenserna af Regeringsformens stadgande i 19 §, derest, vid större behof af lagförklaringar, detta stadgande varder enligt föres riften i 84 § tillämpadt efter sin ordalydelse.

Men en ytterligare och för samhällsordningen säkerligen ganska äfventyrlig följd af förvaltningsärendens allmännare hänskjutande till Högsta Domstolen är en sådan åtgärds inflytande på den egentliga lagskipningen och densammes förblandning af administrations- och privaträtternas skiljaktiga grunder. Vid tillämpningen i konkreta fall af lagar och föreskrifter, hörande till den förra rätts-sferen, administrations, är lagstiftningens uppfattning i andan och syftningen af det allmännas intresse eller allmänna nyttan en ledande grundsats, till hvilken skiparen af privaträttslig lag ej har att taga hänsyn, och i hushållnings- eller förvaltningsmål skulle användandet af de för egentliga rättstvister fastställda reglorna för bevisning och rättegångssättet i öfrigt ofta föränleda vidunderliga och mot ett förnuftigt syftsmål hos lagstiftaren stridande slut. Om nu lagar af förenämnde begge rätts-sferer lemnas till domaren att än vexelvis, än jemte hvarandra, tillämpa, inträffar lätt att han förväxlar sin uppfattning af lagens mening med hvad han förmenar vara i det honom förelagda konkreta fallet nyttigt och ända-

målsenligt. I hushållnings- och förvaltningsmål, der gällande lagbud ofta äro sådana, att hos den tillämpande embetsmannen fordras säker urskiljning af den anda och syftning till det allmännas fördel och nytta, som borde tänkas vara ingående i den förevarande lagen, kan ett på nyssnämnda sätt, med nödvändigt friare lagtydning, och med användande af egen administrationsförmåga, der lagen icke är tillräcklig, i behörig ordning meddeladt beslut, föreskrifvet af en god vilja, sällan finnas skadligt, understundom visa sig gagneligt; men användt i tvister inom privaträttens område kan enahanda lagskipningssätt blifva ett ondt, såsom mer eller mindre förryckande begreppet om lag och rätt. Icke utan skäl har länge förnummits klagan öfver osäkerhet i lagskipningen; och bland orsakerna till denna osäkerhet har efter min förmening den icke verkat minst, att Högsta Domstolen begagnats till länk i de administrativa myndigheternas kedja. Förhåller det sig så, är också gifvet, att ju flera förvaltningsmål hänskjutas till Högsta Domstolen, ju större inflytande på lagskipningen måste förvaltningsgrundsatser komma att utöfva; och hvilka botenedel mot rättsosäkerheten man än må söka, blifva de endast palliativ, så länge lagstiftningen lemnar domaren något annat rättesnöre en rättsidéen och genom lag fastställda rättsgrunder, eller, med andra ord, till dess allmänna domaremakten och förvaltningen blifvit åtskilda, hvilket omöjligan kan ske i den ordning, som nu blifvit föreslagen. Instämmande för öfrigt i hvad Kammarrätten anført mot Kammarrättsmålens hänskjutande till Högsta Domstolen under dennas nuvarande, i Regeringsformen gjorda organisation, tror jag enahanda skäl böra återopas mot hvad förslagets 5 § innehåller om fullföljden af vissa Kammarkollegii-mål.»

Särskildt förmålde Justitierådet *Södergren*, att ehuru, vid ett föregående tillfälle, den 7 December 1868, då fråga förevar särskildt om förslag angående fullföljd af fattigvårdsärender från Kammarrätten till Högsta Domstolen, Justitierådet till Högsta Domstolens protokoll haft ett anförande, som afsåg, att, i fråga om grundbegreppens sanning, tankeföljdens inre sammanhang och logiska säkerhet samt det åsyftade resultatets beräkneliga praktiska nytta eller skada för samhällsinrättningen och särskildt för högsta domareinstansens framtida ställning, närmare undersöka den åsigt, som i Riksdagens underdåniga skrifvelse den 15 Maj 1868 blifvit Kongl. Maj:ts nådiga pröfning hemställd derom, att sådana i statsförvaltningen uppkomna besvärsmål, som voro af den art, att de icke borde till allmän domstols behandling öfverlemnas, utan måste af administrativ myndighet i första hand upptagas, borde i sista instansen afgöras af Högsta Domstolen; så hade likväl, då Justitierådet nu

fått åliggande att yttra sig öfver ett lagförslag af särdeles vidsträckt omfattning i syfte att fortgå i tillämpning af Riksdagens omförmälda åsigt, och det i ett ämne, som företedde flera ganska viktiga synpunkter utöfver hvad i den särskilda frågan om fattigvårdsärendena varit att betrakta, Justitierådet funnit sig böra åt sitt afstyrkande utlåtande gifva den större omständlighet och noggranhet i undersökningen af ämnet, som, huru än förevarande lagstiftningsfråga komme att lösas, beredde Justitierådet medvetandet att icke hafva underlåtit något för att påkalla tillräcklig besinning i detta lagstiftnings förehafvande, innan det vore för sent; och uppläste nu Justitierådet ett skriftligt anförande af denna lydelse:

»Då, till följd af Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 21 Maj 1819 till så väl lagkomitéén, som de dels till styrelseverkens reglerande och dels till ekonomiska författningarnes öfverseende förordnade komitéer, dessa tre komitéer den 6 April 1820 gemensamt afgåfvo sitt betänkande rörande rättsfrågors skiljande från de administrativa verken, yttrades i detta betänkande: »Kammarrätten, hvilken i sitt närvarande skick är att »anse, icke för ett administrerande kollegium, utan för en bland rikets »verkliga domstolar, synes böra under sådan egenskap betraktas uti alla »de mål, som till dess afgörande höra; hvaraf ock skulle följa, att i de »beslut, som der meddelas, ändring icke må sökas annorstädes, än i »Högsta Domstolen». — Detta förslag, som af Kongl. Maj:t lemnades utan afseende så väl när förordningarne i fråga om upphörande af styrelseverkens domsrätt den 17 April 1828 meddelades, som ock när Kongl. Maj:t den 15 Oktober 1831 fastställde ny instruktion för Kammarrätten, har nu åter blifvit upptaget.

Kammarrätten är *domstol*; det lider icke något tvifvel; det inses tydligen af 26 § uti instruktionen för Kammarrätten i hvad denna angår mål, som blifva justitieärender hos Högsta Domstolen. Men dermed är visst icke sagdt, att Kammarrätten har *uteslutande egenskap af domstol*, att den nödvändigt måste anses i afseende på öfriga uti samma § af instruktionen omförmälda ärender vara att väsentligt sammanlikna med någon af de uti Rättegångs-balken af allmänna lagen omförmälda domstolar. Kammarrätten är en särskild inrättning med en egendomlig undantagsvis bestämmd verkningskrets af dels verkliga domareärender och dels sådana föremål, hvilka, såsom tillhörande statens uppbördsverk och administrationen i allmänhet, man icke velat ställa under domstols behandling, utan lemnat beroende på utredning i annan form, än »laga rättegång»; och det ändock i akt och mening att låta hvar och en vederfaras *rätt* i alla hans »*rättsfrågor*». Detta uti nyss åberopade § af in-

struktionen bestämda förhållande synes mig så klart framstående, att, för att icke leda till en tankeförvillelse, lätt uppkommande genom bruket af *pregnanta*, vidtomfattande ord, då deras betydelse i det förevarande ämnet icke närmare bestämmes, man borde, i stället för att med ett enda allmänt beteckningsord hänföra Kammarrätten till klassen af *domstolar*, och med undvikande ändock af benämningen »*administrerande kollegium*», säga att denna myndighet är dels *domstol* och dels en *myndighet för administrations-justicen i rikets uppboräds- och redogörelseverk*. Just i denna senare egenskap, i arten af de ärender, som icke blifvit till behandling vid domstol öfverlemnade, har man att söka orsaken dertill, att den princip, som bestämmer de allmänna domstolarnes väsende, ansetts icke tvinga dertill, att den myndighet, som i nyssnämnda ärender skall pröfva riktigheten af Kammarrättens förfarande, skulle vara domstol, enligt detta ords allmänna bemärkelse. Man får då icke göra den hastiga slutledningen, att som Kammarrätten är i vanlig bemärkelse domstol i det ena, så måste den ock vara det i det andra och just derföre nödvändigt fogas in i de allmänna domstolarnes ordning, i hvad angår högsta instansen, för alla af Kammarrätten afgjorda mål. — Efter denna nödiga iakttagelse i afseende på premissen för de tre komitéernas slutledning, synes mig, att i detta ämne något är att närmare undersöka, som ej blifvit af komitéerna med något ord vidrördt. Det återstår nemligen, hvad genom komitéernas betänkande icke skett, att utreda frågan, om Kammarrättsärendernas olika arter nödvändigt fordra eller lämpligen medgifva, att dessa ärender göras beroende af *någon* domstols pröfning.

Första intrycket af det nu framlagda lagförslagets 5 §, i hvad den angår de Kammarrättsärenden, som hittills haft sin högsta instans hos Konungen i Stats-Rådet, är den frågan: är den meningen den, att Kammarrätten äfven i dessa mål skall komma att hafva egenskapen af *domstol*, sådan ofvanbemälde tre komitéer velat finna denna embetsmyndighet? Jag tror för min del, att, efter den föreslagna lagens tillkomst, jag skulle vara nödgad att jakande besvara denna fråga, lika säkert, som jag nu påstår, att Kammarrätten är domstol uti de i 26 § af instruktionen omförmälde mål, hvilka såsom justitieärender skola hos Högsta Domstolen fullföljas, — och lika bestämdt som jag förnekar, att de till öfverflyttning nu föreslagna Kammarrättsärender för närvarande äro domareärender hos Kammarrätten, att de vid fullföljd hos högsta instans alldeles ombyta natur och först derigenom blifva statsförvaltningsärender. Men jag skulle i och med detsamma hafva att beklaga, att man härmed kommit att taga ett ytterligt långt steg fram på den konstitutionela irrväg, att låta Högsta Domstolen blifva, jemlikt 19 och 21 §§ Regeringsformen, behörig att,

emot Konungens vilja, utan hinder af de två röster Konungen inom Högsta Domstolen eger, gifva förklaringar öfver rätta meningen i en ytterst stor mängd af de lagar och författningar rörande rikets allmänna hushållning, som Konungen enligt 89 § i samma grundlag stiftar och utfärdar; medelst hvilket väldiga steg — (redan en hastig blick på listan öfver de till Kammarrätten årligen ingående redogörelser visar dess ofantliga vidd) — domaremakten vore kommen långt in uti regeringsmaktens område i sjelfva statsförvaltningen. Väl hade under komitéförhandlingarne år 1820 lagkomitéens så kallade arbetande ledamöter försökt den tolkning af Regeringsformen, att 19 § skulle afse endast de uti 87 och 88 §§ uppräknade arter af lagar. Men då man icke kan förneka den ovilkorligt bindande regeln i nu varande 84 § af samma grundlag, synes ingen tankekonst i verlden kunna räcka till att vederlägga den enkla slutledning, att då dessa ärender, enligt nya lagen, tillhöra Kammarrättens handläggning i dennas egenskap af domstol, så äro dessa ärender »sådana fall, som till domares åtgärd höra»; och då, enligt 19 § Regeringsformen, Högsta Domstolen eger att gifva sökta förklaringar öfver lagens rätta mening i fall af den sålunda beskrifna art, så eger Högsta Domstolen sådan makt i de antyddade Kammarrättsärenderna. — Det kan visst icke undfalla någons uppmärksamhet, att, tid efter annan, åt underätterna och Hofrätterna öfverlemnats att tillämpa åtskilliga af de uti ofvanberörde 89 § omförmälde lagar och författningar, såsom förordningarna angående bränvinsbränning och försäljning, angående tullväsendet och flera andra ämnen; men någon oro synes dervid icke hafva uppstått af möjligheten att för dessa lagar kunde komma att påkallas bruket af Högsta Domstolens makt enligt 19 § Regeringsformen, hvilken under en följd af flera decennier högst sällan varit begagnad. Man har i detta afseende, såsom i många andra fall, icke alltid kunnat undvika att i samhällsutvecklingen råka in i förhållanden, för hvilka den oböjliga grundlagen i sin strängaste tillämpning skulle verka otjenligt och obehäframt; men under iakttagande af en viss hofsamhet och måtta i sådana lagförändringar, vidgande begreppet af orden i 17 § Regeringsformen om »Konungens domsrätt», har betänkligheten väckt mindre uppseende. Det synes ock vara att förmoda, att då, enligt nu gällande ordning, vanligen icke mera än åtta månader förflyta emellan Riksdagens sammanträden, under hvilka blir tillfälle för lagstiftning äfven i sådana fall, som höra under Konungens och Riksdagens samfälda beslutanderätt, någon tillämpning af 19 § i Regeringsformen icke kommer att påfordras. Gerna må jag medgifva det icke vara sannolikt, att den på det nu anmärkta sättet tillkommande grundläggning i Regeringsformen af en *möjlighet* till domare-

maktens intrång på regeringsmaktens område någonsin skall i *verkligheten* komma till bruk. Men sådana godmodiga förhoppningar, för hvilka icke ens någon skymt af objektiv grund skulle kunna anföras, höra icke till lagstiftarens bevekelsegrunder. Han, liksom hvarje annan, måste erkänna sin oförmåga att genomtränga den slöja, som döljer framtidens öden; och statsförfattningen måste af honom göras sådan, att det, hvarom alltid måste sägas att det aldrig någonsin får vara möjligt, icke ändock göres fullkomligen möjligt — och det i en dertill i sjelfva grundlagen klart anvisad form. — Huru dock med denna glada spådom för framtiden än må sig förhålla, måste det väl redan nu erkännas, att den anmärkta påföljden af den föreslagna lagen komme att vara en åtminstone theoretiskt vanställande förryckning af en bland de viktigaste hufvudgrunderna i statsförfattningen. Ett sådant fel må man väl undvika der icke *någon praktisk nödvändighet* påfordrar att man underkastar sig detta fel heldre, än att låta denna praktiska nödvändighet sakna ett tillfredsställande. Här frågas då: hvilken är i förevarande ämne denna tvingande praktiska nödvändighet? Svaret skall ligga uti den inför Kongl. Maj:t i Stats-Rådet åberopade underdåniga skrifvelsen från Riksdagen af den 15 Maj 1868; och denna skrifvelse innehåller den allmänna betraktelse, att »vissa bland de ännu af förvaltningen handlagda besvärsmål »äro af den art, att de, å ena sidan, måste bedömas efter samhällsintressets »fordringar och derföre visserligen icke kunna såsom rättsfrågor betraktas »och behandlas, men, å andra sidan, ock synes beröra den enskildes rätt »och derföre för sin tillbörliga handläggning i yttersta instansen fordra »sådan borgen för kontinuitet i grundsatsers tillämpning samt för do- »marens juridiska utbildning, som man endast hos en verklig domstols- »myndighet eger att förutsätta.» — Huru jag för min del är långt ifrån att erkänna någon principiell sanning i detta omdöme öfver svenska statens regeringsmakt, öfver sjelfva statsstyrelsen, kommer att omständligt visa sig i fortgången af denna afhandling. Jag har nu emellertid anfört min första betänklighet mot den föreslagna rubbningen af det gamla begreppet af orden i 17 § Regeringsformen »Konungens domsrätt».

Alltsedan 1734 års lag i 10 kap. 26 § Rättegångs-balken såsom undantag från allmänna reglorna om »laga domstol i hvarjehanda rättegångsmål» förkunnade, att »*de mål, som den allmänna hushållningen i riket, kronans hvarjehanda ingälder, så ock de, som någons embete och »tjänst, högre eller ringare, och fel deri röra, pröfves och afgöres af dem, »som Konungen vård och inseende deröfver betrott hafver, efter thy, som i »särskilda stadgar derom sägs*», — och efter det Regeringsformen i 89 § erkänt

erkänt Konungens makt att stifta lagar rörande rikets allmänna hushållning och grunda allmänna inrättningar af alla slag, synes någon anmärkning icke kunna göras derom, att afvikelse från de i lagstiftningen erkända allmänna grundsatserna för statsinrättningen skulle hafva skett genom organisationen af Kamrarrätten såsom en myndighet att afgöra frågor om uppbördsverkets handhavande och beskattningsslagarnes verkställande samt redovisningen därför, *med statsstyrelsen såsom högsta instans*, utom i vissa undantagsfall af judiciel art, såsom när frågorna angingo embetsbrott eller sådana förbindelser, som endast efter grunderna i allmän lag kunde utfordras, — och derigenom att sålunda de tjänstebefattningar, som höra till uppbörds- och redogörelseverket, blifvit inrättade och deras innehafvare anförtrodda med det genom instruktionen för Kamrarrätten tydligen förkunnade vilkor — så tydligt, som hade det i hvarje fullmakt å sådan tjänst blifvit intaget såsom väsentligt bestämmande moment i sjelfva tjänstebefattningens inrättning, — det vilkor, att i förhållande emellan Kronan och dessa tjänstemän skulle, utom i ofvanantydnda särskilda fall, redovisningen och rättandet af felaktigheter deruti i sista instansen pröfvas af statsstyrelsen, icke, i likhet med privatlivets stridiga förhållanden, dragas under någon allmän domstols afgörande. Denna ordning och den dermed tillika stadgade, att stridiga frågor rörande beskattningsslagarnes verkställighet icke skola göras till föremål för tvister vid allmän domstol, utan värdnaden om indrifningen af Kronans ingälder vara inrättad i samma ordning, som den för redovisningen inom uppbördsverket gällande, böra efter min tanke hänföras till de allmänna inrättningar, hvilka, sedan de under lång tidrymd innehaft sin bestända ställning och verksamhet inom kedjan af de till samverkan för gemensamt högsta mål ordnade statsinstitutionerna, icke böra ovilkorligen vara hemfallna under ombildningar blott derföre att i afseende på ett eller annat särskildt attribut i någon af dessa inrättningar en senare tids åsikter med större benägenhet omfattat en eller annan princip, hvars tillämpning man finner sig sakna i hvad den äldre tiden bildat. När ofvananförda ordning för redovisningsuppställningen emellan Kronan och dess uppbördsmän samt redovisningsskyldige förvaltare stadgades, kunde det väl icke undfalla någon, att då den statens embetsmyndighet, inför hvilken redovisningen skedde, ogillade denna i någon punkt, men redogöraren påstod sig hafva rätt, så var dermed, enligt allmänna språkbrukets bokstafliga mening, en *tvist* och en *rättsfråga* å bane; men dessa ord ansågos, i förhållande till behofvet och nyttan för statens ändamål, såsom det hufvudsakliga ögnasigtet för hela denna

organisation, som antogs ligga *utanför privaträttens gränser*, icke böra hindra bestämmandet af den form för frågornas slutliga afgörande, som i ofvanberörde måtto är gällande. Det måste lemnas derhän, om, derest lagstiftaren ansett det med nämnda ordalag antydda vanliga begrepp nödvändigt fordra redovisningens hänskjutande till någon pröfning af allmän domstol, vare sig i lägre eller högre instans, inrättningen af redogörelseverket skulle i öfriga delar hafva blifvit sådan, som den gjordes i sammanhang med uppställningen af regeln om redovisningsfrågornas frikallande från beroende af domstols pröfning. Vare sig dermed huru som helst, yrkas nu, på grund af det allmänna begrepp, som betecknas med orden *rättsfråga* och *tvist*, den förändring af instruktionen för Kamrarrätten, att Högsta Domstolen, icke Regeringen, skall i sista instansen reglera stridigheterna i uppbördsmännens redovisning. Vanligen, då någon förändring i den bestående ordningen yrkas, får man mycket höra talas om dennas praktiska olägenheter; men nu talar blott den theoretiska kritiken.

Min tro är, att, likasom man icke med ledning blott af dylika allmänna theoretiska satser skulle kunna bilda en god statsinrättning, utan deremot denna måste lämpas efter de menckliga tingen, sådana dessa i verkligheten äro, lärer det i allmänhet icke heller vara rådligt att lägga sådana theoremer ensamme till grund för ombildande af en redan befintlig statsinrättning. Måhända vore mången gång detta senare än mera skadligt, än det förra. Icke såsom ett nödvändigt theoretiskt rättande af något fordna dagars felsteg i bruket af den Kungliga lagstiftningsmakten i afseende på statens uppbörds- och redogörelseverk kan jag tillstyrka den föreslagna åtgärden. Jag anser att, så länge det icke gäller systematiskt ombildande af hela ordningen för uppbörds- och redogörelseverket, saken nu bör vara beroende af frågan, om i *praktiskt hänseende* något giltigt skäl talar för denna förändring: om den kan göras utan skada eller svårare olägenhet för Staten. Genom ett nekande svar på denna fråga yttras icke någon missaktning mot filosofiens teori om kronan såsom privaträttsligt subjekt i förhållande till Statens tjenare såsom enskilde; man endast tillser, att icke denna teori får delvis rycka sönder ett efter annan teori bildadt organiskt helt.

Sällan har väl ett positivt lagbud i sjelfva ordalagen tydligare uttalat bevekelsegrunden för dess tillkomst, än det, med bibehållande af den förut genom Kongl. Brefvet den 21 Juni 1814 stadgade regel, skett i senare delen af 26 § uti instruktionen för Kamrarrätten; och det synes mig kunna tilläggas: sällan en bevekelsegrund af bättre syftning, fastän det är just denna man nu vill förkasta. »*Der fråga uppkommit om ett*

»olika förhållande rörande någon författnings rätta mening och förstånd, »bör besväranden hänvisas till en stats-expedition, derifrån berörde författning blifvit utfärdad». — Det är att ställa frågan till den, som säkrast kan eller åtminstone bör kunna besvara henne: till den myndighet, der, om än efter författningens utfärdande ombyte af embetspersonal skett, traditionen af lagstiftningsgrunderna bör länge kvarleva och der i allt fall icke finge förebåras någon okunnighet i ämnet, enär lagstiftningsmakten just der har sitt säte och måste vara beredd att, så snart lagarnes tillämpning i förekommande fall skulle röja behof af rättelser, tillägg eller förklaringar i denna lagstiftningsgren, genast i handling framträda, med den till behofvet svarande rörlighet och hastighet i ordnandet och upprätthållandet af hvad Rikets allmänna hushållning rör, hvars lagliga möjlighet, efter mitt begrepp, utgör det höga värdet af 89 § Regeringsformen. Om den ekonomiske lagstiftaren skulle från sig bortvisa förfrågningar om rätta meningen i denna lagstiftning, läser det således icke rimligen böra ske på grund af oförmåga att förstå dessa lagar. Icke utan missaktning för det högsta i statsinrättningen, icke utan förnekande af den ideela, men tillika praktiskt oundgängliga hufvudgrunden för statsinrättningen, synes det kunna bestridas, att Regeringen, som beslutar och utfärdar de administrativa författningarne, måste vara *den mest sakkunniga myndighet* att i hvarje fall bedöma deras rätta tillämpning. Skulle det åter vara fråga om den ärliga *viljan att göra det rätta*, så vore det ju icke från sjelfva Regeringen ett tvifvel derom skulle uttalas.

För bedömande af frågan om lämpligheten deraf, att en *domstol* blefve ställd såsom instans öfver Kammarrätten, äro viktiga omständigheter att betrakta.

På grund af min egen erfarenhet under den tid af mera än fyra år jag tillbragt såsom tjänstgörande ledamot i Kammarrätten, kan jag med säkerhet påstå, att om någon skulle föreställa sig, att för den i allmänna domarevärfv erfarna skulle, innan han förvärfvat längre vana vid göromålen hos Kammarrätten, med någorlunda säkerhet i allmänhet låta sig göra att, då han derstädes till föredragning och afgörande beredde anmärkningsmål, uppsöka den lagstiftning, som i den förekommande frågan vore att tillämpa, uppfatta denna lagstiftnings verkliga syftning, skåda den i sitt rätta sammanhang för mångskiftande andra ärender, taga kännedom af tillämpningen deraf i fordnå dagar, utfinna säkra och konsekventa grunder för tillämpningen i de fall inom administrationen, som i lagstiftningen icke blifvit speciellt förutsedda och bestämda, — så befinner han sig i svår irring. Sådan är icke lagstiftningen, jag må heldre säga hvimlet af gamla och nya, mången gång icke ens i offentligt tryck

tillgängliga, sväfvande, stundom sins emellan stridiga stadganden, instruktioner, reglementen, påbud och prejudikater i hela stora omfattningen af de mångfaldiga samhällsförhållanden, som hafva inverkan på frågorna i uppborås- och redogörelseverket. En blick på förteckningen öfver de till granskning i Kammarrätten årligen ingående redogörelser visar en ytterligt stor mängd af ämnen för denna embetsmyndighets verksamhet. Hos Kammarrätten förekommer visserligen en betydlig mängd frågor, som äro ytterst enkla, ganska lättfattliga; och det kan vara möjligt, att den, som genombläddrar en eller annan årgång af Kammarrättens domböcker och registratur, kan villas till den föreställning, att embetsutöfning der icke skall för den juridiskt bildade embetsmannen röna synnerlig svårighet. Men undantagen äro icke glesa. Det är sannerligen icke utan det mest giltiga och tvingande skäl denna specialmyndighet, icke de allmänna domstolarne, blifvit satt till att i första hand pröfva de stridiga frågorna i statens redogörelseverk. Då jag, efter några års förvaltning af domarembetet i häradsrätter och i en hofrätt samt någon tids utöfning af advokatfiskalsembetet i Kammarrätten, der intog plats vid dombordet och afhöorde föredragning af t. ex. anmärkningsmålen från Öfver-revisions-departementets-militie-räkenskaps-kontor, väcktes hos mig oro af svårigheten att göra mig någorlunda förtrogen med dessa ämnen; jag förvånades t. ex. att den ena dagen höra beslut föreslagna, hvilka jag tydligen fann i principen rakt motsatta hvad en föregående dag beslutits i alldeles lika fråga; men jag blef, på min erinran derom, tillfredsställd med den förklaring, att ärendet nu angick ett annat regementes aflöningsförhållanden, än hvarom förra dagen varit fråga, och att Kongl. Bref från fordna dagar bestämde olika förhållanden i eljest lika saker. Det var för den i detta embetsverk inkomna juristen icke någon lätt sak att upptäcka tillvarelsen af den mängd författningar och föreskrifter, som der voro att tillämpa. Långt ifrån att de ofta knapphändiga skriftvexlingarne emellan revisorer och redogörare kunde med någon säkerhet förväntas innefatta tillräckliga hänvisningar på de stadganden, som i förevarande ärenden voro att tillämpa, var det deremot Kammarrättens pligt att vid ärendets pröfning noga tillse, att icke afvikelse från någon gällande och tillämplig, men af revisionen och redogöraren möjligen förbisedd författning komme att ske; och i allt fall är det i administrationens och kameralväsendets ärender icke att vänta, att de i dem hvardagligen hemmastadde tjenstemännen städe skola åberopa och utförligt framställa sådant, som de, af vanan dermed förtrogna, icke ens ana att vara för någon obekant. — Och det var icke nog med sjelfva lagstudiet. Icke sällan förekom nödvändighet att i särskilda redogörelsefrågor äfven emot redogörarens bestridande förordna om framtida

rättelser i förut vanlig tillämpning af fastställda räkenskapsformulärer; äfven den händelse förekom, att sjelfva frågan, om den redovisade fondens behållning var med ett anmärkt belopp minskad eller icke, var beroende af invecklad stridighet angående räkenskapens uppställning, så att Kammarrättens ledamöter under öfverläggningen måste företaga uppgörande af så kallade omslut, för att säkert undersöka redogörelsens resultat: — ämnen, i hvilka de allmänna domstolarnes jurister vanligen sakna insigt och erfarenhet. — Med trygghet öfverlemnar jag till hvar och en, som gjort närmare bekantskap med göromålen i Kammarrätten, att bedöma, om denna min skildring i någon del kan anses innefatta öfverdrift. Jag har noga vägt mina ord; och jag kan tillägga: jag har, i anledning af förevarande lagförslag, begagnat tillfällen att jemföra min nu gjorda skildring med omdömen i ämnet af embetsmän, som under senare tidrymd förvaltat kammarrättsrådsembete; och jag har funnit deras omdömen öfverensstämmande med mitt.

Efter denna skildring af den till Kammarrätten hörande befattning med ärenderna från Öfver-revisions-departementet, fordrar nu ordningen att till utredning upptages frågan, om utan äfventyr af skadlig följd, fasthellre till den ökade nytta för staten, som naturligen skall utgöra hvarje lagförändrings syftsmål, högsta pröfningsmakten i dessa Kammarrätts-ärender må kunna åt *Högsta Domstolen* antvardas: ett särdeles granlaga ämne för Högsta Domstolens ledamöters egna yttrande, men som icke får vid detta tillfälle lemnas å sido af den, som i sin öfvertygelse måste förneka denna institutions lämplighet för sådant värf. Ett uppriktigt uttalande af denna min öfvertygelse är nu min pligt; ty icke mindre, än i domareärenderna, är jag i förevarande, genom Kongl. Maj:ts nådiga remiss mig gifna embetsåliggande förbunden att »efter mitt bästa förstånd och samvete rätt göra». Genom lagförslagets syftning, att tillvägabringa en förändring af ovanligt stort omfång och dermed en till nya föremål gjord utsträckning af Högsta Domstolens verkningskrets, framtingas det ömtåliga ämnet. Jag vet ganska väl, att det omdöme, jag kommit att yttra, kan blifva motsagdt, kanske med synnerlig ifver, möjligen af någon med förtrytelse. Det bekymrar mig icke; jag har fullgjort min pligt att anföra grunderna för mitt afstyrkande till förslaget, hvars öde och framtida följder för statsinrättningen sedermera icke i någon mån ligga på min ansvarighet. Det är icke heller i allmänhet någon ovanlig företeelse, att då förslag väckes om något företag på en ny, alls icke försökt bana, yrkas obetingadt förtroende att allt skall gå väl, fastän det naturligtvis icke kan i förväg bevisas; och om någon gör inkast och tror sig förutse motsatt följd, mötes han genast af förebräelse att hafva förutsagt något, hvars

blifvande verklighet icke kan bevisas. — I öfrigt må erinras, att i denna min framställning måste afses Högsta Domstolen sådan den bildas genom iakttagande af nu gällande regeln i 17 § Regeringsformen, att till justitierådsembetena skola nämnas män, hvilka, jemte innehafvande af andra uppgifna egenskaper, fullgjort hvad författningarne föreskrifva dem, som uti domarembeten må nyttjas, samt i sådana värf ådagalagt insigter och erfarenhet; hvilket anspråk väl i allmänna föreställningen uppfattas så, att det afsåge personer, hvilka egnat, om icke jemväl sin ungdomstids, åtminstone dock sin mannaålders verksamhet *hufvudsakligen* åt de studier och det arbete, som den juridiska disciplinen och utöfningen af det allmänna domarekallet nödvändigt fordra. — Och nu till sjelfva frågan.

Jag vågar hålla det säkert, att de jurister, som, lika med mig, efter förberedelse genom verksamhet i allmänna domstolarne inträdt i Kammarrätten, i allmänhet skola med mig instämma i en betraktelse, som visst icke heller strider mot hvad Kammarrätten yttrat i dess under den 4 Oktober 1869 till Kongl. Maj:t afgifna underdåniga utlåtande: den betraktelse, att de ärender, som äro föremål för Kammarrättens pröfning, vanligen fordra ett synsätt, som i mycket skiljer sig från tendensen i de allmänna juristernas sätt att uppfatta och behandla frågor inom privaträttens område. Aktningen för det sanna och rätta skall naturligtvis vara en och densamma hos alla statens tjenare, så att någon olikhet i viljan till det rätta här icke kan sättas i fråga. Men just i utfinnandet af hvad som i hvarje sak skall vara *det rätta* ligger svårigheten. Det är tydligt, att föremålen inom administrationens område icke kunna i allo eller ens till de flesta delarne vara genom de derom gällande påbud beskrifna och stadgade med sådan säkerhet, tydlighet och varaktighet, som kunde motsvara precisionen och konsekvensen i civillagens rättsgrunder, de der kunna ega en allmängiltighet, som kan oförändrad genomlefva århundraden, då deremot administrationens föremål oftare förändras och dermed kräfva förändring af dess lagar. De förvecklingar, som inom statens uppbörds- och redogörelseverk skola redas, jemkas och lösas genom Kammarrättens pröfning, kräfva ofta en efter mångskiftande förhållanden i statens administrationsväsende sig fogande förmåga att så ordna det ena, att det icke ställer sig i stridig beröring med det andra: — det tillfälliga, ofta fragmentariska, under spridda tidsrymder visst icke alltid fullt systematiskt och med säker harmoni i särskilda delars vevverkan bildade i de ämnen, med hvilka statens till uppbörds- och redogörelseverket hörande tjenstemän få den officiella beröringen, fordra annan blick och annan hand, än dem, med hvilka juristen i allmän domstol, inom hvarje saks egna tränga begränsning af

det kontreta fallet på privaträttens område, skådar och bestämmer rättsförhållandet ensamt emellan de begge tvistande, utan allt bekymmer för den frågan, huru den genom domslutet stadgade ordning må i afseende på det lämpliga och nyttiga foga sig till förhållanden, som ligga utanför den efter civillagens rättsgrunder trängt begränsade rättsfrågan emellan käre och svarande, men dock i verkligheten komma att vidkännas följder af domslutet. De strödda författningar, instruktioner och påbud, som i redogörelsefrågorna hos Kammarrätten äro att tillämpa, sakna ofta sådan omsorgsfull, efter det strängt juridiska idiomet lämpad redaktion, som kunde förvissa, att icke, vid juristens vanliga stränga lagtydning, tillämpningen komme att taga annan riktning, än den administrativa embetsmannen finner derät böra gifvas.

Då, i följd af ofvan antydda orsaker, så mycken ovisshet, så mycken tvekan om det i hvarje fall rätta kan finnas hos dem, som under samrådande i det kollegiala embetsverket hafva att pröfva anmärkningsmålen, böra icke allt för stränga anspråk på ofelbarhet ställas till de uppbornsmän, förvaltare och redogörare, hvilka hvar för sig i sin ensamhet hafva att sköta sina värf. De kunna ofta begå misstag, hvilkas bedömande i redogörelsefrågornas handläggning hos Kammarrätten fordrar synnerlig varsamhet för att undvika, å ena sidan, efterlåtenhet för klandervärd vanvård af kronans rätt, och, å andra sidan, sådan hårdhet och obillighet, som, för en mera ursäktlig ofullkomlighet i redogörarens förmåga att finna det rätta, ville hastigt skrida till de lätt verkställda penndrag, medelst hvilka redogöraren kommer i den hårda nödvändigheten att af egna tillgångar fylla den brist, som blefve bestämd derigenom, att afföringen af en post i räkningen ogillades eller någon från räkningen utesluten post förklarades hafva bort deruti ingå och derföre bestämdes skola uti nästföljande räkning uppdebiteras till redovisning (allt frågor, hvilka, såsom bekant är, i allmänhet höra till anmärkningsmålen afgörande och sålunda icke fordra advokatfiskalens embetstalan i så kallad fiskalisk aktion). Icke sällan låter Kammarrätten bero vid ogillande af hvad som skett eller blifvit åsidossatt, men billigtvis utan annan påföljd för redogöraren, än denna undervisande erinran derom till rättelse för framtiden. Jag tror det i allmänhet icke vara säkert att förvänta, att allmän domstols jurister, då de skola pröfva Kammarrättens så beskaffade beslut, blott tillfälligt i ett eller annat enstaka mål, hvaruti det stränga anspråket mot redogöraren af kronans reviderande sakförare till högre instans fullföljes, komma att i erforderlig mån låta intrycken af sin vana vid anklagelserna enligt 25 kap. Strafflagen för embetsbrott mildras af den administrativa justisens egendomliga betraktelsesätt, och

att de skola ega tillräcklig erfarenhet i redogörelseverkets ärender för att rätt uppfatta och urskilja de omständigheter, som kunna hafva i det förekomna fallet grundat ett verkligen godt omdöme af Kammarrätten, men hvilket, då det egentligen vore känslan af det billiga och lämpliga, icke kunde genom något embetsutlåtande af Kammarrätten till sin riktighet bevisas. — Männe icke häruti träffas någon af de grunder, på hvilka staten icke velat genom redogörelsefrågornas öfverlemnande till domstol, i likhet med åtalen för tjänstefel, intaga emot redogörarne en sträfvare ställning såsom privaträttsligt subjekt? Är det säkert, att det i verkligheten blir till redogörarnes sanna förmån, detta, så vidt jag har mig bekant, icke genom något allmännare missnöje å deras sida påkallade ifrande för deras befrielse från den administrativa pröfningsmaktens befarade möjliga godtycke? Eller vore denna förändring afsedd såsom behöflig för att bereda kronan någon förment erforderlig större stränghet mot redogörarne? Något sådant behof har jag icke hört åberopas. Det är, såsom jag redan anmärkt, i förevarande lagstiftningsfråga icke tal om den praktiska nyttan; här talar blott den theoretiska kritiken, som vill inom privaträttens område indraga hvad hitintills dertill icke hört.

Otvifvelaktigt är det just i följd af de nu skildrade förhållanden man icke såsom kompetensvilkor för utnämning till kammarätsråds-embete fordrat juridisk embetsexamen och öfning i domarevärfven, utan fasthelt funnit nödigt att till Kammarrättens dombord kalla äfven män, som tillbragt hela sin tid i kamerala och administrativa värf, utan något juridiskt kunskapsprof. Min erfarenhet i tjänstgöringen inom Kammarrätten lärde mig att inse och värdera det välgrundade och kloka i det råd verkets numera med döden afgångne president vid mitt inträde allvarligt lade mig på sinnet: »att icke för mycket vara jurist».

Jag måste sålunda hysa den farhåga, att juristen i högsta instansen mången gång, då han förehade den för honom mindre vanliga pröfningen af Kammarrättens åtgärder och beslut i antäkningsmål, kunde, med en måhända icke lätt hejdad fallenhet att skåda frågorna strängt efter methoden för bedömandet af privaträttens förhållanden, komma att i bästa välmening, — jag må fritt utsäga det hårda ordet — förderfva hvad i mera svårlösta frågor, de der fordra den sakkunniges blick på förhållanden, hvilka icke alltid kunna med tillräcklig tydlighet i motiveringen för ett utslag eller i ett embetsutlåtande framställas, Kammarrätten, med verklig erfarenhet och större synvidd öfver uppboords- och redogörelseverkets hela ordning, stadgat klokt, lämpligt och nyttigt. Denna
min

min farhåga kan icke afledas genom någon försäkran, att inom åtskilliga års erfarenhet sådana i pröfningen ömtåligare mål icke visat sig bland de hos Kongl. Maj:t från Kammarrätten fullföljda. Lag stiftas icke blott för den närmaste tiden; ingen vet huru förvecklingarne i vårt lands uppborås- och redogörelseverk kunna i framtiden sig arta; och ingen kan nu beräkna, i huru mycket större utsträckning öfverklagandet af Kammarrättens beslut i anmärkningsmål kan komma att ökas å revisionens sida, sedan dessa ärender blifvit hänskjutna till den strängare juridiska pröfningen i högsta instansen. Icke heller kunde jag fästa synnerlig vikt vid en erinran om det förhållande, att Högsta Domstolen redan är högsta instans för ärenden, som, i likhet med nu ifrågavarande Kammarrätts-mål, icke kunnat öfverlemnas till allmänna domstolarne, utan ansetts fordra behandling af specialmyndighet, sådana myndigheter som Kammarrätten i de redan till justitieärender hos Högsta Domstolen bestämde mål, samt Kammar-kollegiet och Krigshofrätten. Min nyss gjorda framställning angick nemligen den stora mängden af *anmärkningsmål* i allmänhet, egande en utsträckning och mångfald, som efter min tanke icke är att förlikna med den mindre gruppen af redan till Högsta Domstolen såsom sista instans förvisade mål från specialmyndigheterna. Det torde lätt inses, att då en eller annan anmärkningsfråga ingår i ett balansmål eller annan fiskalisk aktion och genom advokatfiskalsembetets talan behandlas omständligare och i mera vanlig rättegångsform än revisionskontorens ofta i knapphändig skriftvexling afhandlade anmärkningsmål, blefve svårigheten för sakens säkra uppfattning och bedömande vida mindre, än den i afseende på anmärkningsmålen i allmänhet här skildrade. Och i allt fall synes den betraktelse böra få gälla, *att till Högsta Domstolen bör förläggas så litet som möjligt af sådana ärenden, för hvilka Domstolens ledamöter måste förutsättas sakna specialstudier och erfarenhet.*

Med all den aktning jag hyser och bör hysa för det domarekall jag såsom ledamot af Högsta Domstolen har mig anförtrodt och i mera än sexton års tid förvaltadt, bör jag dock här öppet och ärligt erkänna min tro, att det icke vore klokt, kanske icke ens för Staten rätt värdigt, att, utöfver hvad för de uti 26 § af instruktionen för Kammarrätten såsom justitieärender anvisade mål varit nödigt, till appellationsdomstol öfver ett kollegialt verk med en verkningskrets så egendomlig, så vidsträckt och dock så enstaka, så för främmande personer svår att snart och mera omfattande öfverskåda, som den Kammarrätten, i ännu varande ordning och under ännu gällande lagstiftning för uppborås- och redogörelse-

verket, eger särdeles i anmärkningsmålen, sätta en embetsmyndighet, hvars ledamöter vanligen genom hela riktningen af deras förflutna verksamhet i statens tjänst varit stängda från speciela studier och inhemtande af större erfarenhet i de mångfaldiga ämnena för Kammarrättens vårdnad och pröfning, och för hvilka ledamöter, sedan de intagit de högsta domareplatserna, svarligen kan gifvas tillfälle för sådana studier och vinnande af sådan erfarenhet i administrationsväsendet, deruti, såsom jag måste förmoda, icke heller de glesa, fragmentariska beröringarne med dessa ämnen i fullföljda enstaka Kammarrättsmål äfven under långvarig domareverksamhet i Högsta Domstolen skulle hinna att gifva någon synnerlig erfarenhet. Administrationsväsendet är så underkastadt ombildningar och förändringar, att emellan de glesa tillfällen, då Högsta Domstolen finge befattning med mål af lika art, förändringar kunna hafva skett, som rubba den förut vunna erfarenhetens tillämplighet. Det vore sannerligen icke väl ordnad, utan deremot beklagligt, om de i Kongl. Maj:ts namn utfärdade besluten i Kammarrättsärender komma att väcka misstroende, till sitt inre värde ringa aktas, i anseende till deras ursprung hos en myndighet, som, efter hvad allmänheten skall tro — och det redan åberopade utlåtandet af Kammarrätten af den 4 Oktober 1869 tyckes icke motsäga denna aning om en sådan allmänna tro, — eger mindre insigter och mindre af erfarenheten utbildadt omdöme i dessa mål, än det embetsverk, hvars åtgärder blifvit pröfvade och ogillade. Det skulle måhända vara nog med ett enda genom bristande bekantskap med administrativa förhållanden tillkommet misstag i ett Kongl. utslag, för att, då detta på ett hänfullt sätt framhölles för offentligheten, befästa detta misstroende och möjligen komma det att utsträckas äfven till högsta domaremaktens beslut i nuvarande justitieärender. Så angelägen är regeln, att endast den sakkunnige skall döma. — Under sådant misstroende synes det icke heller vara till förväntande, att de i Kongl. Maj:ts namn utgångna besluten skola i senare förekommande likartade frågor blifva af Kammarrätten och de inför densamma redovisande tjänstemännen, måhända icke ens inom Högsta Domstolen af dess tillkommande nya ledamöter, tagna till den efterföljd, som skulle befrämja reda och ordning inom uppbörds- och redogörelseverket: den »*kontinuitet i grundsatsers tillämpning*», som af 1868 års Riksdag i dess underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t angående den administrativa domsrättens upphörande omförmäldes såsom nödig att eftersträfvast. Till kontinuitet i grundsatsers tillämpning fordras, om den verkligen skall vara önskvärd, säkerhet om dessa grundsatsers *sanning*; utan denna skulle ju kontinuiteten vara blott en serie af misstag, visst icke önskvärd.

Helt annat deremot, enligt min föreställning, bör förhållandet tänkas under nuvarande ordning, der besluten utgå från Statens högsta myndighet, sjelfva statsstyrelsen, som ideelt skall vara representanten af det högsta vetande och den högsta sanning i hela statsväsendet, — den myndighet, som har lagstiftningsmakten för uppbörds- och redogörelseverket i sin hand och hvilken stund som helst kan genom lag påbjuda de principer den i sina beslut i förekomna särskilda mål tillämpat, — som är försedd med mångfaldiga, för Högsta Domstolen i anseende till sjelfva domareegenskapen och dess nödvändiga verksamhetsformer icke tillgängliga utvägar att i hvarje särskild fråga inhemta det högsta och säkraste vetande, och som i Kongl. rådkammaren regelmässigt har att påräkna rådslag af minst två lagfarne och i domarevärf inöfvade ledamöter af Statsrådet. Det är en betydande skilnad emellan Rättegångsbalkens former för domstolsförhandlingar och de utvägar föredragande chef för statsdepartementet eger för ärendens beredning: — just en af de viktiga omständigheter, i hvilka för de nyblifna justitieärenderna komme att verkligen saknas deras fordna natur af regeringsärender, hvilken gör det till en *pligt* för föredragande departementschefen att äfven ur andra offentliga källor, än skriftvexlingsakten i det förevarande särskilda målet, hemta en på afgörandet inverkan kunnande om befintliga förhållanden, då deremot, om dessa mål skulle vara tvister inom privaträttens område och tillhöra Högsta Domstolen, denna skulle till och med sakna *behörighet* till sådant forskande. En erfarenhet i denna väg har redan inom Högsta Domstolen synts mig vunnen genom behandlingen af de dit hänvisade fattigvårdsärenderna. Utom olägenheten af saknad kunnande om de principer, som förut i denna statsförvaltningsgren gjort sig gällande, förekommer svårigheten af den knapphändighet och otydlighet, hvarmed de små skriftvexlingsakterna ofta äro affattade, lemnande rum för sväfvande gissningar om förhållanden, hvilka, om de voro utredda, kunde på utgången ega inverkan. På en sträng tillämpning af de uti Högsta Domstolen i egentliga justitieärender iakttagna allmänna principer i afseende på bevisningsmedel äro parterna i dessa förvaltningsärender visst icke beredda; och synbarligen skulle mycken skada ske genom dessa principers stränga tillämpning. Skriftliga attester, ofta otydliga och tvetydiga, hvilka i vanliga justitieärender lemnas utan allt afseende då deras riktighet blifvit förnekad, måste här stundom tagas för goda såsom laglig bevisning, efter gissning om den ena eller andra attestantens större eller mindre trovärdighet i mån af yrke eller annan samhällställning o. s. v. och dom måste i dessa nya justitieärender fällas utan begagnande af

de medel till upplysningars infordrande, som säkerligen för chef i statsdepartement stått öppna.

I de fall, då en från Regeringen utgången administrativ författning blifvit föremål för stridiga tydningar, så att, efter gjord anmärkning vid någon redogörelse, frågan blifvit af Kammarrätten pröfvad och skall hos högsta instans fullföljas, tyckes det ju vara vida bättre, att Regeringen såsom denna högsta instans får tillfälle att i den särskilda frågan bestämma författningens tillämpning efter den mening, hvori den verkligen blifvit utfärdad, och att, till förekommande af ytterligare enahanda förvecklingar, besluta och låta kungöra rättelse, tillägg eller förklaring i samma författning, än att Högsta Domstolen, saknande all annan kunskap om författningens verkliga mening, än ordalydelsen kunde anvisa, skall söka utgrunda den efter den juridiska hermeneutikens regler och i sin dom tillämpa författningen möjligen långt annorlunda, än dermed verkligen varit menadt, och Regeringen, i god tro att administrationen går sin jemna gång i enlighet med författningens rätta syftning, möjligen först långt efteråt genom någon tillfällig händelse får kunskap om den hos Högsta Domstolen uppenbarade anledningen till jemkning i denna del af den administrativa lagstiftningen. Det må vara lätt sagdt, att Regeringen kunde från Högsta Domstolen erhålla nödiga underrättelser om hvad i lagtillämpningen uti fullföljda besvärsmål funnits kunna för lagstiftningen vara af nytta att bemärka. Men jag betviflar en lifvigare vevselverkan emellan Regeringen och den från henne skarpt afskiljda lagtillämpande myndigheten, Högsta Domstolen. Den ena skulle icke göra en fråga om sådant, hvaruti icke någon erfarenhet lärt honom att tvifla; den andra skulle icke åt den förra bjuda ut sin erfarenhet, der han icke ens visste att någon saknad och något behof deraf funnes.

I våra dagar, då många äldre förhållanden i statsförvaltningen ombildas och nya tillkomma, allt genom en mängd särskilda författningar, skulle ofta sådana händelser, som den nyss skildrade, kunna inträffa. — Ett annat tänkbart exempel kan ock åskådligt framställa menligheten af redogörelsefrågornas hänskjutande från Regeringen till Högsta Domstolen: i något förvaltningsärende — något af de nybildade, i hvilka erfarenheten ännu icke hunnit gifva ledning för förvaltarens och redogörarens rätta förfarande — har inträffat ett förhållande, som blifvit föremål för anmärkning hos Kammarrätten; denna har funnit felaktighet vara begången och ålagt rättelse deruti. Beslutet öfverklagas, enligt nu gällande ordningen, hos Regeringen. Departementschefen, som finner att det klandrade förfarandet just öfverensstämmer med författningens verkliga mening, fastän en icke rätt lyckad redaktion deraf berättigat Kammarätten till

dess domslut, föredrager inför Kongl. Maj:t på en gång *dels* ett förslag till ny författning, som förklarar den förra ega just sådan syftning, som den fått i redogörarens tillämpning, och *dels* besvärsmålet, hvaruti utgången blir sådan den skolat vara enligt den beslutna förklaringen. — Om åter besvärsmålet är, enligt den föreslagna nya lagen, fullföljdt *hos Högsta Domstolen*, så föredrages det af revisionssekreteraren, utan vetskap om möjligheten af någon plan hos Regeringen till utfärdande af förklaring: målet får sin hundra juridiska privaträttsliga behandling; beslut utfaller, som fastställer Kammarrättens utslag, och kommer samtidigt med den Kongl. Förordningen till administrationen, att der väcka bryderi — eller ock kastas å sido såsom överkställbart — till ringa heder för domaremakten. Beslutet var dock, lika med förklaringen, utfärdadt i Kongl. Maj:ts namn och egde samma datum!

Jag nödgas för öfrigt erkänna min oförmåga att rätt fatta den tanke, som i Riksdagens underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1868 blifvit yttrad med orden, att »den vikt, de administrativa besvärsmålen »hafva för förvaltningen sjelf, icke står i rätt förhållande till det arbete »och det ansvar, med hvilket de öfverhopa Konungen i Statsrådet». Jag har nemligen befunnit mig i den föreställning, att för statsförvaltningen vore af högsta vikt, att den icke förryckes af olagliga eller olämpliga åtgärder, de der, fastän enstaka, dock kunna *dels* genom sina exempel verka skadligt i kommande tid på likartade frågors behandling, och *dels* få menligt inflytande genom sin beröring med andra frågor, så att systemet rubbas; och sjelfva statsförvaltningens bibehållande i godt skick har jag ansett höra till Regeringens viktigaste omsorger. Ingen sjuklighet i statsförvaltningen bör tänkas vara för Statsstyrelsen likgiltig. »*Arbetet*» med besvärsmålen läser till drygaste delen och »*ansvaret*», om ordet får tagas i sin juridiska mening, alldeles uteslutande tynga Konungens föredragande och rådgifvande; men icke heller läser väl någon hysa den föreställning, att icke Statsrådsemetet är och måste vara ett särdeles kraftfordrande värf, hvartill kräfvast stora insigter i statsförvaltningen eller åtminstone stor förmåga att hastigt förvärfva och använda sådana insigter. Med åberopande af detta anspråk, som väl måste erkännas vara oefttergiftigt, torde det vara fullt tillräckligt svaradt på hvarje inkast derom, att täta ombyten af personalen inom Konungens rådkammare skulle göra förväntningen af erfarenhet och kontinuitet i grundsatser fåfång. — Om den stund komme, då fråga blefve att Konungakallets utöfning i någon del skulle anses gjord omöjlig genom öfverhopande göromål, skulle efter min tanke det vara att förvänta, att Statsrådsemetenas innehafvare, lifvade genom fordna dagars i häfderna förvarade ly-

sande föredömen af hvad svenska Konungar och statsmän med snille, mod och kraft, äfven under de mest oroande hvälfningar och faror, uträttat till Statens välfärd och ära, skola använda den sorgfälligaste vårdnad derom, att genom välberäknadt begagnande af den för deras kall erforderliga tid egentligen och hufvudsakligen för sådana förehafvanden och sysselsättningar, som påkallas af Statsrådsembetet, sådant det i Sveriges Regeringsform är beskrifvet och af det deruti stadgade förhållande emellau Konungamakten och Riksdagen bestämdt, äfvensom genom god disposition af nödiga arbetskrafter inom Statsdepartementens expeditioner för ärendernas beredning förekomma den, enligt min föreställning, blott för aldra yttersta fall, endast såsom oundviklig nödfallsutväg, tänkbara möjligheten, att Konungen skulle nödgas skrida till regeringsmaktens stympning medelst regeringsärendens bortvisande åt andra håll. Någon sådan sorglig nödvändighet är i förevarande lagstiftningsfråga icke känd, utan fasthellre tyckes den motsagd af de uppgifter jag under ärendets fördragning fått inhemta om det särdeles måttliga antalet af de under senare åren hos Kongl. Maj:t i Statsdepartementen fullföljda besvarsmål. En dylik förutsättning bör således efter min tanke icke inverka på det yttrande Högsta Domstolen nu har att afgifva.

I detta mitt yttrande, som nu omsider hunnit närma sig slutet och åt hvilket jag ansett mig böra gifva denna utförlighet, då jag kommit i nödvändighet att motsäga det omdöme Konungens statsråd medelst lagförslagets framställande uttalat, har jag i undersökningen af lagstiftningsfrågan haft uppmärksamheten hufvudsakligen riktad på *de från Öfver-revisions-departementet ingående anmärkningsmål*, som tillhöra Kammarrättens pröfning och afgörande; och det har skett i den föreställning, att, om öfverflyttning till Högsta Domstolen af högsta pröfningsmakten i *dessa mål icke kunde ske, det icke vore synnerligt skäl att uppehålla sig vid frågan, om anledning kunde vara att till Högsta Domstolen hänvisa en eller annan art af öfriga Kammarrättsmål, hvilka hitintills skolat i något stats-departement fullföljas, t. ex. frågan om en pröfningskomité träffat det sanna eller motsatsen, i sitt tycke, att en klagande af sitt yrke haft några tiotal riksdaler högre inkomst än han velat vidkännas, o. s. v. Om åter Öfver-revisions-departementets räkenskapsfrågor skola blifva justitieärender hos Högsta Domstolen och Rättegångsbalkens processreglor på dem inpassas, synes en viss konsekvens kräfva att äfven de öfriga målen från Kammarrätten gå samma väg.*

På grund af hvad jag sålunda anført i förevarande fråga om 5 § i förslaget, så vidt angår af Kammarrätten afgjorda mål, vill jag för min del icke hafva underlåtit att afstyrka Kongl. Maj:ts bifall till den i denna

del föreslagna lagförändring, såsom, enligt min öfvertygelse, icke af något behof för Staten, för dess uppborrdsmän, förvaltare eller redogörare eller för enskild person påkallad, icke ledande till bättre och säkrare ordning, än den i nu gällande lagstiftning stadgade, utan fastheldre ledande till fara af försämring i statsinrättningen, och för öfrigt särskildt vådlig deruti, att, efter all sannolik beräkning, denna lagförändring skall komma att framkalla sådana anstalter till förändring af Högsta Domstolens organisation, som, för att göra denna embetsmyndighet duglig till behandling af dit förflyttade administrationsärenden, skola undergräfvä och förstöra dess duglighet för sin ursprungliga och egentliga bestämelse; och måste jag här upprepa mina vid föregående likartadt tillfälle uttalade ord: »*tage man väl i akt, att icke, under godtrogenhetens eller obetänksamhetens missledning, skadligt ingripa i sjelfva väsendet af en för fäderneslandet i alla tider och under alla regeringssätt så oberäkneligt vigtig och dyrbar statsinstitution, som Högsta Domstolen!*»

Men lagförslaget nödgar mig äfven att betrakta den väckta frågan under den synpunkt, som här ofvan antyddes med de ord jag måste uttala om faran af konungamaktens stympning medelst regeringsärendens bortvisande åt andra håll. Det har väl varit grundlagens mening, att all betraktelse i sådant ämne skulle vara för Högsta Domstolen främmande, enär den icke har att afgifva utlåtande öfver frågor om stiftande, ändring eller förklaring af grundlag. Jag för min del värderar och högt denna grannlagenhet att icke hafva velat draga Högsta Domstolen in i stridsfrågor om statsförfattningen. Men när, såsom nu skett, de elastiska orden i 17 § Regeringsformen »*Konungens domsrätt*» lemnat väg öppen att i lagstiftningen föreslå sådana mått och steg, som syfta att genom vidgande af föremålen för denna åt Högsta Domstolen uppdragna *domsrätt* göra den åt Konungen ensam genom 4 § samma grundlag förbehållna krets af *regeringsärender* trängre, och Högsta Domstolen fått åliggande att afgifva yttrande öfver sådant till Konungen framställt lagförslag: — då är det för Högsta Domstolen en rättighet och pligt att taga frågan om den föreslagna lagen i skärskådande äfven under denna synpunkt. Ett vigtigare inkast mot en föreslagen förändring af lag kunde ju icke gifvas, än att den komme att förderfligt ingripa i statsförfattningens hufvudgrunder; ett svårare hinder för tillstyrkande af en lag kunde ej finnas. Och denna pligt vill jag för min del hafva fullgjort, oberoende af allt beräknande, om vigten af ett varnande ord mot lagstiftningens fortgång i sådan riktning skall erkännas redan af den närvarande dagen eller först af den framtid, som komme att erfara och bedöma följderna af nutidens anstalter till konungamaktens försvagande. Sålunda, då nu ifrågavarande

'agförslag afser att en ovanligt stor krets af föremål för Konungens omvårdnad skulle dragas från regeringsärendernas område och såmedelst betydlig inskränkning göras i det tillfälle för vinnande af erfarenhet om statsförvaltningens gång och ställning, som måste vara behöflig för rätta bruket af den, enligt min öfvertygelse, ännu ytterst viktiga och nödvändiga lagstiftningsmakt angående rikets allmänna hushållning, som Konungen enligt 89 § Regeringsformen har sig förbehållen; och då det i allmänhet synes vara otvifvelaktigt att ju mera konungamakten sjelf fransäger sig medlen att bevaka och upprätthålla ordningen i statslifvet, desto svagare skall motståndskraften vara vid framtidens fortgående anspråk på förändringar i samma syftning; anser jag mig äfven på denna grund böra afstyrka Kongl. Maj:ts bifall till det väckta förslaget.»

Justitierådet *Naumann* hänförde sig till sitt yttrande vid § 1 i fråga om företräde till skatteköp m. m. I öfrigt förklarade Justitierådet, det han så mycket hellre *afstyrkte* hvad i § 5 finnes föreslaget angående der uppräknade besvärsmåls fullföljd från *Kammarrätten* till Högsta Domstolen, som dessa mål, de der behandlas af Kammarrätten såsom kontrollerande administrativt embetsverk, men ingalunda i dess egenskap af domstol, sakna karakteren af tvister mellan tvänne eller flera parter, vare sig enskilde mot kronan, eller ock enskilde inbördes, af sådan beskaffenhet som de af Justitierådet vid granskning af förstnämnda § skildrade, hvaremot statsstyrelsen *här* har att uppträda såsom innehafvare af *högsta uppsigten* öfver underordnade myndigheter och, med ledning af hvad statsintresset kräfver, besluta nödiggbefunna rättelser i deras öfverklagade åtgärder, eller med andra ord: utöfva sitt *imperium*; och Justitierådet fann det icke kunna i en konstitutionelt-monarkisk stat, sådan som den svenska, aflöpa utan våda, om denna Konungens i våra grundlagar afsedda makt blefve kringskuren, i hvilket afseende Justitierådet jemväl åberopade sitt yttrande vid granskningen af det remitterade förslagets första paragraf.

Justitieråden *Rabe* och *Huss* lemnade förevarande 5 § utan annan anmärkning, än att då så kallade afskrifnings- och afkortningsmål, när fråga deri icke förekommer om felaktigt förfarande af någon embets- eller tjänsteman, torde vara att hänföra till rent administrativa ärenden, och det enligt Justitierådens omdöme vore hvarken riktigt eller nyttigt, att sådana ärenden skjutas under domaren, besvär öfver Kammarrättens utslag i mål af omförmälda beskaffenhet syntes Justitieråden böra afgöras icke, såsom enligt förslagets 5 § skulle ske, i Högsta Domstolen, utan af Kongl. Maj:t i Statsrådet. För denna mening hemtade Justitieråden

ytterligare

ytterligare stöd deraf, att besvär öfver kollegiernas beslut i dylika mål, enligt nu gällande föreskrifter, som af förslaget lemnas orubbade, skulle fortfarande komma att till vederbörligt statsdepartement fullföljas.

6 §

lemnades utan annan anmärkning, än hvad Justitieråden *Södergren*, *Cramér*, Friherre *Leuhusen*, *Carleson* och *Naumann* såsom direkt följd af Justitierådens anmärkningar vid 1 och 5 §§ hade att erinra.

Slutligen beträffande den i Kongl. Maj:ts nådiga remiss framställda fråga angående Kongl. stadgan den 23 Oktober 1860 förenade sig Justitieråden *Södergren*, *Cramér* och Friherre *Leuhusen* i följande yttrande:

»Antalet af de under senare åren hos Kongl. Maj:t i statsdepartementen fullföljda besvärsmål af i förslaget andtydd beskaffenhet vore visserligen ej afskräckande stort; men då Justitieråden icke torde misstaga sig i den förmodan att hos flertalet bland Högsta Domstolens ledamöter ej finnes erforderlig specialkunskap om dessa för jurister allmänligen främmande ämnen och dermed sammanhängande lagstiftning; samt härtill komme, att alla ifrågavarande mål antagligen skola hos Högsta Domstolen afgöras utan den ledning för omdömet och den kontroll å föredragandens insigter i ämnet, som innéfattas i sådana betänkanden, hvilka Nedre Revisionen har att afgifva i revisionssaker och egodelningsmål, syntes Justitieråden hvarje beräkning öfver tidsåtgången för dessa måls bringande till slut blifva vansklig; och Justitieråden vågade därför icke, utan stöd af erfarenhet, åtaga sig ansvaret för ett förklarande, att Högsta Domstolen, sådan den nu är i grundlagen organiserad, skulle kunna till det allmännas bättnad fullgöra sina nya åliganden. Ökad trygghet i detta hänseende lærer ej heller, enligt Justitierådens förmenande, kunna ernås endast genom någon ändring i Kongl. stadgan den 23 Oktober 1860.»

Justitierådet *Carleson* utlät sig: »Jag nödgas erkänna att min egen känedom om de i förslaget omförmälda ärenden är i såmåtto ytterst ofullkomlig, att den icke öfverstiger den som kunnataf allmänna författningssamlingarne inhemtas. Om eljest hos Högsta Domstolens ledamöter finnes den insigt, som för dylika ärendens afgörande i sista hand kräfves och hvilken naturligtvis bör vara minst jemngod med deras, till hvilkas hufvudsakliga befattning samma ärendens handläggning hör, tror jag emellertid icke att såsom följd af förslagets förvandling till lag erfordras mer än tillföre någon ändring af berörde stadga; men derest för Högsta Domstolens ledamöter

ännu återstår att söka en sådan insigt och dervid någon annan väg än den allmänna ej står öppen, kan efter min förmening ingen ändring i den nådiga stadgan utan ny organisation af Högsta Domstolen blifva i åsyftade hänseende till något gagn.»

Justitieråden *Naumann*, *Rabe* och *Huss* yttrade, att på grund af de senare årens erfarenhet om möjligheten för Högsta Domstolen att handlägga flera mål och ärenden, än som under nämnde tid förekommit, syntes Justitieråden, vid beräkning af den tillökning i Högsta Domstolens göromål, som efter förslaget kunde ega rum, anledning saknas för antagande att, derest en författning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslaget blefve utfärdad, någon förändring i Kongl. Stadgan den 23 Oktober 1860, angående Högsta Domstolens tienstgöring på två afdelningar, skulle i följd deraf blifva af behovet påkallad; tilläggande härvid Justitierådet *Naumann*, att Justitierådet likväl trodde sig böra fästa uppmärksamheten derå, att, i förhållande till folkmängdens tillväxt, landets ökade uppodling samt handels och näringars utveckling och förkofran, tvistemålens antal hos Högsta Domstolen alltjemt kommer att ökas; hvarförutan. genom riksdags återkomst hvarje år, den maktpåliggande *laggranskningen* tilltager, — en granskning, hvilken, derest den skall ske med den omsorg och grundlighet, som staten har rätt att fordra, förutsätter ständig uppmärksamhet på lagstiftningens gång i främmande länder och verkställes hufvudsakligen i hemmet, så att icke heller den trägna sysselsättningen dermed kan mätas efter antalet af sessionsdagar eller sessionstimmar på embetsrummet.

Ex protocollo
C. J. Björkman.

- *Utdrag af Protokollet öfver Justitie-departements-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen uti Stats-Rådet å Stockholms Slott
den 31 December 1873,*

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Adlercreutz*,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Björnstjerna*,
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre *Leijonhufvud*,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre *Alströmer*,
Weidenhielm.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern anmälde att, till åtljydnad af Kongl. Maj:ts den 16 sistlidne September meddelade nådiga befallning, Högsta Domstolen afgifvit infordradt utlåtande ej mindre öfver det upprättade förslaget till »Förordning angående förändrade bestämmelser i afseende å behandlingen och fullföljden af vissa i administrativ väg handlagda mål», än äfven i fråga derom huruvida, derest en författning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslaget blefve utfärdad, någon förändring i Kongl. Stadgan den 23 Oktober 1860 angående Högsta Domstolens tjenstgöring på två afdelningar kunde i följd deraf anses vara af behovet påkallad.

Hans Excellens redogjorde för de inom Högsta Domstolen enligt dess protokoll den 4 innevarande månad afgifna yttranden samt anförde derefter:

»I afseende å ifrågavarande förslag hafva, på sätt Eders Kongl. Maj:t af den nu afgifna redogörelsen inhemtat, flera olika och till en

del emot hvarandra stridande omdömen blifvit inom Högsta Domstolen uttalade. Under det fyra ledamöter icke allenast, med undantag för några få mindre väsendtliga fall, afstyrkt de i 1 § af förslaget omförmälda måls förflyttning från de administrativa myndigheterna till allmän domstol, utan äfven ansett stadgandet i 5 §, enligt hvilket vissa andra mål, som nu handläggas dels af Kammar-kollegium, dels af Kammar-rätten, skulle komma att derifrån fullföljas hos Högsta Domstolen, vara i allo förkastligt, hafva deremot två ledamöter lemnat förslaget i alla dess hufvudsakliga delar utan anmärkning; hvarjemte slutligen en ledamot tillstyrkt att ej blott de i § 1 uppräknade utan ock några af de i § 5 omnämnda mål må till domstols handläggning hänskjutas, men, i fråga om de mål, som i öfrigt i sistnämnda § afses, ogillat det föreslagna stadgandet om deras upptagande af Högsta Domstolen såsom sista instans. Då begreppet statsförvaltning, i inskränkt och egentlig mening, i andra länder såväl som från uråldriga tider här i Sverige blifvit så fattadt att dertill såsom nödvändigt attribut hänföres i mer eller mindre vidsträckt omfattning afgörandet af stridigheter eller tvister om rätta tillämpningen af sådana lagar och föreskrifter, som ordna förvaltningsmyndigheternas verksamhet, och då det såsom visst borde antagas att en domsrätt i berörde hänseende verkligen tillhör administrationen, för hvilken det icke får tänkas likgiltigt, huru de till utförande af dess syften och uppfyllande af dess behof gifna lagar varda för sådant ändamål tillämpade, hafva Högsta Domstolens förstnämnde fyra ledamöter ansett denna domsrätts öfverflyttande till allmänna domaremakten vara liktydigt med dennas indragande i den egentliga statsförvaltningen och med förvaltningsmyndigheternas stympning och splittring, och de hafva funnit närvarande förslag afse ett jättesteg på denna väg i stället att den logiska konsekvensen af berörde princip fordrade inslåendet af en motsatt bana eller att till domstolarne nu förlagde ärenden af nyssnämnde beskaffenhet öfverlätos uteslutande åt de administrativa myndigheterna. Onekligen ansågs det tillhöra de allmänna domstolarne att slita rättstvister, som äro oberoende af annat statsintresse än rättstillståndets vidmakthållande, och oemotsagdt lemnades att jemväl tvister af hufvudsakligen privaträttslig natur kunna och böra från de administrativa myndigheterna skiljas, men alldeles motsatt vore, enligt bemålde ledamöters åsigt, förhållandet med de tvister, som i vidsträcktare mån än de nyssnämnda berörde statens intressen, eller sådana mål, som vanligen benämndes »administrativt-judiciela», i hvilka måste tillses om och i hvad mån de framställda anspråken kunde stå tillsammans med »sammällsintressets fordringar» och den önsklides rätt således vore väsendtligen

beroende af det »allmännas fördel, som statsförvaltningen förbehållit sig att pröfva.»

Riktigheten af de sålunda antydda grundsatser, som, vid granskning af förslaget § 1, blifvit uttalade och i Högsta Domstolens protokoll vidlyftigt utvecklade, vill jag nu ej bestrida. Jag vill ingalunda uppträda till försvar för den åsigt, som någon gång blifvit yttrad, att mål, hvilka måste bedömas efter *samhällsintressets fördringar*, skola, endast därför att de tillika röra någon enskilds rätt, ovilkorligen upptagas af allmän domstol, vare sig i första eller sista hand. Men jag kan icke medgifva att från den omständighet allena, att ett rättsanspråk har sin grund i en ekonomisk författning eller något af regeringsmakten vidtaget förfogande, må hemtas stöd för det antagandet att frågan om denna rättighets bestånd och omfattning skall göras beroende af den möjligen vid olika tider vexlande uppfattningen om hvad samhällsintresset bjuder. Den rättighet till exempel till en fastighetsbesittning, hvaraf någon i öfverensstämmelse med gällande lag kommit i åtnjutande, måste väl vara lika okränkbar och förtjent af enahanda skydd, ehvad fastigheten tillhör staten eller någon enskild och utan afseende på om den lag, som grundlagt besittningsrätten, blifvit stiftad af Konungen ensam eller af Konung och Riksdag gemensamt. Så i ena som andra fallet måste ju frågan om rättighetens bestånd pröfvas uteslutande från den stränga rättens synpunkt och genom denna pröfnings öfverlåtande åt domaremakten kan denna lika litet i det ena som andra fallet sägas i någon mån indragas i den egentliga statsförvaltningen, för hvilken sednare fasthellre en sådan pröfningsrätt synes vara främmande. Frågan huruvida från ofvannämnda allmänna grundsatser må hemtas stöd för förkastande af eller ändring uti de i förslaget § 1 intagna bestämmelser synes mig således vara beroende derpå huruvida de der uppräknade mål äro af beskaffenhet att vid deras afgörande skall tagas hänsyn till hvad som i hvarje särskildt fall må anses ändamålsenligt och med statens fördel mest förenligt eller endast i hvad som är med lag och rätt öfverensstämmande; och då de alla, enligt min uppfattning, äro att hänföra till det sednare slaget, synas mig de gjorda anmärkningarne helt och hållet förlora sin betydelse.

Till stöd för sin motsatta åsigt om nämnda måls administrativa natur hafva Högsta Domstolens ifrågavarande ledamöter ej heller anfört några egentliga skäl. Med åberopande af saknad detaljkunskap om samma måls beskaffenhet och bristande utredning om lämpligheten af deras skiljande från de administrativa myndigheterna, hafva de hufvudsakligen stödt sig derpå att en del af målen af de kollegier, som nu handlägga dem, icke ansetts vara af beskaffenhet att utan olägenhet

kunna till de allmänna domstolarne hänskjutas, och att 1859 års komité, som delat denna åsigt i fråga om några af dem, derjemte ansett orådligt att till domstolarne öfverflytta äfven ett par andra, hvilkas skiljande från de administrativa myndigheterna blifvit af kollegierna tillstyrkt.

Härvid torde emellertid böra erinras, att Kammar-kollegium, ehuru det ansett sig fortfarande böra behålla behandlingen af en del af ifrågasvarande mål, likväl ansett flera ibland dem, såsom innefattande rättsfrågor, böra hos Högsta Domstolen fullföljas och att en minoritet inom Kollegium äfven tillstyrkt att några redan i första hand af allmän domstol upptagas, och i allt fall synes mig den omständighet, att olika åsikter om lämpligaste sättet för målens behandling blifvit af särskilda myndigheter uttalade, icke utgöra giltigt skäl för förslagets underkännande. Och då jag, såsom redan är antydt, anser ifrågavande mål, om hvilkas närmare natur och beskaffenhet jag endast torde behöfva hänföra mig till den fullständiga utredning derom, som så väl Kollegiernas afgifna utlåtanden som flere komitéers betänkanden lemna, vara att hänvisa till sådana tvister, der den afgörande myndigheten ej bör taga hänsyn till det för Staten viktiga och ändamålsenliga, utan endast till hvad som i det konkreta fallet må anses vara rätt, och att således deras öfverflyttning till de allmänna domstolarne, långt ifrån att medföra någon förvaltningsmyndighetens stympning, fastheldre innebär ett framsteg i samhällsutvecklingen, i det att den enskilda medborgaren vid den ekonomiska och administrativa lagtillämpningen, så långt ske kan, tillförsäkras enahanda trygghet och skydd för sina lagligen förvärfvade rättigheters bibehållande, som han på det civil- och kriminalrättsliga området redan har att påräkna, finner jag mig ej af de gjorda anmärkningarne föranlåten hemställa om någon förändring i förslagets § 1.

Äfven de anmärkingar, som af Högsta Domstolens förstbemälda fyra ledamöter blifvit vid 5 § framställda, utgå från det antagande att de der afsedda ärenden äro af administrativ natur; och detta antagande har äfven hvad Kammarrättsmålen angår delats af en utaf Högsta Domstolens öfriga ledamöter, hvilken i afseende å nämnde mål erinrat att desamma, hvilka behandlades af Kammarrätten såsom kontrollerande administrativt embetsverk, men ej i egenskap af domstol, saknade karakteren af sådana tvister emellan två eller flera parter, som de i 1 § omnämnda, hvaremot Statsstyrelsen här hade att uppträda såsom innehafvare af högsta uppsigten öfver underordnade myndigheter och, med ledning af hvad statsintresset kräfvär, besluta nödigbefunna rättelser i deras öfverklagade åtgärder. I de sålunda uttalade åsigtarna kan jag emellertid ej instämma. Ibland de i 5 § afsedda målen intaga de så kallade anmärk-

ningsmålen onekligen främsta rummet, och enligt min uppfattning är det ingalunda någon administrerande eller kontrollerande myndighet, utan verklig domareverksamhet, som Kamrarrätten har att i dessa mål utöfva. Kontrollen tillkommer de embetsmän, hvilka hafva granskningen af upp-
 bördssättet och redogörarens räkenskaper sig anförtrodd. Om de anmärkningar, hvartill denna granskning gifver anledning, ej af redogöraren godkännas, öfverlemnas målet till Kamrarrätten, som har att skilja de tvistande emellan och tillse om och i hvad mån den gjorda anmärkningen må, enligt lag, till ersättnings- eller återbäringsskyldighet för-
 anleda. Det är väl sannt att de författningar och föreskrifter, som härvid komma under tillämpning, vanligen blifvit i administrativ väg stadgade till befrämjande af samhällsintresset, men frågan huruvida dessa föreskrifter blifvit öfverträdde eller åsidosatte, och om på grund deraf den felaktige eller försunlige bör dömas att ersätta den derigenom uppkomna skada eller förlust, synes mig vara lika litet främmande för domarens verksamhetsområde som till exempel tvister om en bruksförvaltarens uraktlåtenhet att iakttaga hvad honom till bruksdriftens befrämjande varit ålagdt, eller en skeppares åsidosättande af de honom till sjöfartens betryggande åliggande skyldigheter. Såsom ett stöd för den åsigten att Kamrarrättens befattning med anmärkningsmålen låge inom administrationens område har visserligen blifvit, bland annat, åberopadt att icke sällan i särskilda redogörelsefrågor vore nödvändigt att, äfven emot redogörarens bestridande, förordna om framtida rättelser i förut vanlig tillämpning af fastställda räkenskapsformulär. Jag tillåter mig dock i anledning häraf erinra att, enligt uttryckliga föreskriften i Kongl. kungörelsen den 10 April 1828, frågor om räkenskapers och redogörelsers form skola ensamt af *Statskontoret* handläggas, med undantag af hufvudsakliga förändringar, hvilka icke utan Eders Kongl. Maj:ts bifall må ega rum, samt jordeboksräkenskaperna, om hvilkas uppställning och afgifvande Kammar-kollegium har att besluta; hvaraf torde följa att anmärkningar emot redogörarens sätt att tillämpa föreskrifna räkenskapsformulär ej falla inom Kamrarrättens befogenhet i andra fall än då, på grund af felaktigt förhållande i nämnda hänseende, någon förlust uppstått, hvarför ersättningsanspråk mot redogöraren framställes, och i en så beskaffad pröfning måste äfven de allmänna domstolarne vid många tillfällen ingå, då fråga är om andra räkenskaper än Statens. Just i den omständighet att man sålunda förbehållit *Statskontoret* den administrativa pröfningen angående räkenskapers form, men deraf ålagt nämnde embetsverk, »der», såsom det i nämnda kungörelse heter, »vid uppbor- och redogörelseverket någon oriktighet förefunnes, som ej i administrativ väg

kan afhjelpas, utan på *laga talan* och utförande ankommer, att öfverlemna målet till Kammarrätten för att dermed lag och författningar likmätigt förfara och detsamma *afdöma*», ser jag fastheldre ett stöd därför att Kammarrätten af lagstiftningen betraktats icke såsom en administrativ utan en dömande myndighet.

I afseende å anvisningar till underdåniga besvärs anförande öfver Kammarrättens utslag gäller, enligt § 26 i dess instruktion, den grund, att alla balansmål, fiskaliska aktioner, frågor om obehöriga afkortningar och afskrifningar, overificerade kronorestantier med flere sådana ämnen, som innefatta ett från lag och författningar afvikande förfarande, hvarå ansvar följa bör, hänvisas till Justitie-revisionen; hvaremot uti de anmärkningsmål och flera förekommande ärenden, der fråga uppkommit om ett olika förhållande rörande någon författnings rätta mening och förstånd, besväranden bör hänvisas till vederbörande Stats-expedition. Då det emellertid icke torde tillkomma Kammarrätten att öfver gällande författningar afgifva förklaring i annan måtto än desamma tillämpning i stridiga fall i sig innebär, samt de anmärkningsmål, som af Öfver-revisions-departementet anhängiggöras, i allmänhet afse ett från lag eller gifna föreskrifter afvikande förfarande, derå, om ock ej kriminelt ansvar, åtminstone ersättningsskyldighet följa bör, synes det åberopade stadgandet i instruktionen gifva rum för tvekan, huruvida så beskaffade mål böra fullföljas till Högsta Domstolen eller till vederbörande Stats-departement. I praxis har dock den uppfattning gjort sig gällande, att alla anmärkningsmål, i hvilka Öfver-revisions-departementet, men ej Advokatfiskalen fört talan, fullföljas i administrativ väg, hvaremot alla af Advokatfiskalen anställda åtal, äfven om ej kriminelt ansvar yrkas, hänvisas till Justitie-revisionen och afgöras af Högsta Domstolen.

Enligt 32 § i Kammarrättens instruktion åligger det Advokatfiskalen att iakttaga, bevaka och fullfölja Kongl. Maj:ts och Kronans rätt uti alla till Kammarrättens pröfning hörande mål, som antingen varda till hans åtgärd öfverlemnade eller han dessutom finner sig befogad att utföra; och eger han i sådant afseende att icke allenast inom Kammarrätten genast erhålla alla äskade upplysningar och fri tillgång till handlingarne, utan ock att, så snart Revisions-kontoren slutat granskningen af dit inkomna räkenskaper, dem till enahanda ytterligare åtgärd företaga, när han dertill finner sig ega anledning. Advokatfiskalens granskningsrätt är således fullt lika vidsträckt som Revisions-kontorens och ingen af de anmärkningar, som af dessa kunna göras, ligger utom gränsen för hans befogenhet att framställa. Det ligger därför i sakens natur, hvad
ock

ock af erfarenheten bekräftas, att alldeles enahanda och likartade frågor kunna än af Revisions-kontoren och än af Advokatfiskalen göras till föremål för bedömande af Kammarrätten, till följd hvaraf de äfven komma att fullföljas den ena gången hos Kongl. Maj:t i Stats-Rådet, men en annan hos Högsta Domstolen. Den omständighet, huruvida ett mål blifvit anhängiggjort af Advokatfiskalen eller en Revisor lärer väl emellertid ej förändra målets natur eller böra föranleda olika behandling deraf. Jag kan ej heller föreställa mig att Kammarrätten på grund af nämnde omständighet kan finna anledning till en olika uppfattning af sin ställning, så att den i ena fallet betraktar sig såsom domstol, hvilken inom de af lag och författningar utstakade gränser har att skipa rätt emellan två tvistande parter, men i det andra anser sig såsom en administrerande myndighet, som med ledning af hvad statsintresset kräfver och med begagnande af sin egen administrationsförmåga, der lagen är otillräcklig, har att besluta rättelser i underlydande tjänstemäns öfverklagade åtgärder. Rättelsen, som här kan komma i fråga, består ju i ett åläggande för vederbörande redogörare att upprätta den skada eller förlust, som af misstaget härflutit, och icke lärer Kammarrätten i ett anmärkningsmål vara befogad att i detta hänseende stadga en ersättningsskyldighet, som, derest misstaget gjorts till föremål för fiskalisk aktion, ej skulle kunnat ådömas, eller tvärtom att i förra fallet eftergifva en ersättning, som den i det sednare ej kunnat undgå att ålägga. Men om så är förhållandet, och jag tror att det bör så vara, kan jag ej inse någon giltig grund för det nuvarande förfaringssättet, enligt hvilket de fiskaliska aktionerna fullföljas hos Högsta Domstolen, men anmärkningsmålen hos Regeringen, för att vid särskilda tillfällen af olika departementschefer föredragas. Att detta förfaringssätt ej är särskildt egnadt att befrämja enhet och kontinuitet i lagtillämpningen lärer åtminstone vara uppenbart. Jag är öfvertygad att vederbörande departementschefer, äfven om de befrias från det tidsödande och ansvarsfulla bestyret att i de minsta detaljer pröfva de ofta vidlyftiga anmärkningsmålen, ändå ej skola sakna tillfälle till erhållande af kännedom om de missriktningar, som vid uppbörds- och förvaltningsföreskrifternas tillämpning kunna uppkomma, och till åstadkommande af nödiga rättelser deri; och då nyssnämnda föreskrifter redan nu, ej blott vid pröfning af omförmälta hos Kammarrätten behandlade balansmål eller fiskaliska aktioner, utan äfven i andra fall, såsom då fråga är om åtal mot Kammarrättens egna ledamöter eller tjänstemän för oriktig embetsförvaltning, blifva föremål för tydning och tillämpning af domaremakten, anser jag de från 19 § Regeringsformen hemtade

betänkligheter mot förslaget, som inom Högsta Domstolen blifvit yttrade, ej vara af beskaffenhet att till förslagets underkännande böra föranleda.

Hvad angår öfriga i § 5 afsedda mål har den ledamot inom Högsta Domstolen, som vidlyftigast utvecklat betänkligheterna mot förslaget, yttrat, att, om anmärkningsmålen komme att till Högsta Domstolen fullföljas, en viss konsekvens kräfde att äfven de öfriga målen från Kammarrätten gingo samma väg, och, med det undantag jag anhåller att här nedan få nämna, tror jag ej heller nu ifrågavarande mål vara af beskaffenhet att falla inom administrationens område. I fråga särskildt om de i början af nämnde § omförmälta tvister beträffande företräde till skatteköp eller till stadgad åbo- och besittningsrätt till hemman och lägenheter, har en ledamot till och med ansett något öofvervinneligt hinder icke möta att förflytta dessa måls behandling till allmän domstol redan i första instansen, och jag vill ej heller påstå att något absolut hinder deremot förefinnes; men då frågor om beviljande af skatteköp och införsel i allt fall borde fortfarande af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande upptagas och handläggas, skulle de i sammanhang dermed uppstående företrädes-tvisternas hänvisande till domstol leda till en mindre önskvärd omgång, och derjemte påkalla en fullständig omarbetning af de angående kronohemman och deras besittning gällande stadganden, hvartill anledning numera, sedan största delen af de förra kronohemmanen redan blifvit skatteköpte, ej synes förefinnas.

Med anledning af de dels i afseende å vissa afskrifnings- och afkortningsmåls fullföljd, dels vid författningsförslagets rubrik gjorda anmärkningar, har jag trots ett par mindre ändringar i redaktionen lämp-ligen kunna ega rum.

Beträffande slutligen formen för ifrågavarande lagförslags antagande delar jag väl ej den af en ibland Högsta Domstolens ledamöter uttalade åsigt att förslaget är att hänföra till civillags natur och sålunda bör behandlas i den ordning 87 § Regeringsformen bestämmer — en åsigt, som, enligt hvad samma ledamot medgifvit, ej heller öfverensstämmer med den praxis, som i likartade frågor hittills varit följd. Med afseende likväl å förslagets omfattning och vikt, äfvensom de betänkligheter, som emot detsamma inom Högsta Domstolen blifvit framställda, samt när genom förslagets antagande ej allenast de allmänna domstolarnes kompetens skulle komma att utsträckas till en icke obetydlig del af sådana mål, hvilka hittills i administrativ väg behandlats, utan äfven förändrade bestämmelser komma att meddelas angående handläggningen af vissa frågor, grundande sig på författningar, i hvilkas stiftande Riksdagen deltagit, anser jag denna ej böra betagas tillfälle att i ännu

sig yttra; och får jag således, med stöd af den för sådant fall i 89 § Regeringsformen meddelade bestämmelse, i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t tacktes till Riksdagens antagande framlägga följande förslag, deri ofvanantydde rättelser blifvit iakttagna, nemligen:

*Förslag till Förordning angående förändrade bestämmelser i afseende
å behandlingen och fullföljden af vissa mål*

Statsrådets öfriga ledamöter instämde uti Hans Excellens Herr Justitie-statsministerns ofvanberörda hemställan;

Och behagade Hans Maj:t Konungen densamma i nåder bifalla; i följd hvaraf nådig proposition af den lydelse bilagan till detta protokoll utvisar skulle till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo

N. Becker.
